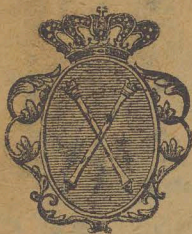

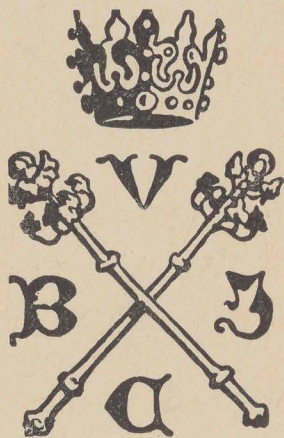
Biblioteka Jagiellońska.

VI. ol. 17.

VI. a. 17.

Teol. 4542.

154

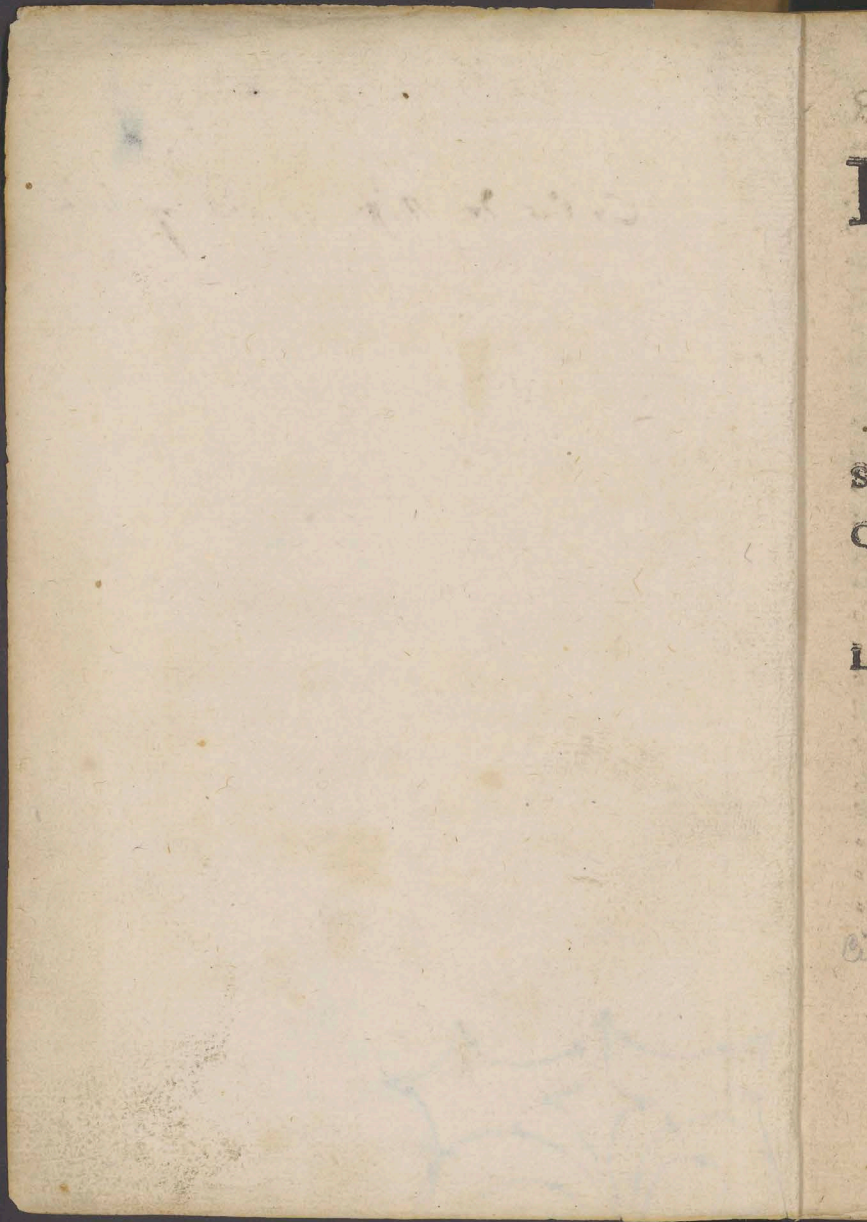
CIMELIA

72. a.

X. 1. 132

Critique de M^{ss} et de l'opuscule

1. 127

Joannis de Loph

DE RATIO- NE ET SACRIFICIO

Missæ, Andreas Cricius

Episcopus Plocensis.

AD LECTOREM.

Scire cupis sacræ quid sit liturgia missæ,
Quoue sit illa modo, singula quidq; notent;
Quâ bene sanxerūt prisci, quæ monstra scelestæ
Nunc refutât, facile hinc discere cūcta potes.

Libellus hic Lector tres continet partes. Prima
quale sit Missæ sacrificium, Secunda quomo-
do digne peragatur, Tertia quæ ceremoniæ
competant, & quid illæ significant breuiter
ostendunt, intextis plerisq; alijs pro ratione
horum temporum, quæ te legisse non po-
tuebis.

Bim. O. 154

STANISLAUS HOSIVS, CANDIDO
LECTORI, SALVTEM.

Innul atq; certior factus est, amplissimis,
idemq; doctissimus antistes Ploënsis, adeo
diuinum cultum omnem, ab impia hæretica
eorum turba, contemptui habitum esse &
abrogatum, ut non aras solum ipsas & sacra omnia è
sacris ædibus exturbarint, sed & sacrosanctum Christi
corpus & sanguinem (qua sunt profligati homines &
perditi audacia & impudentia) parum honorificè tra-
ctarint & omnibus uexarint contumelijs: putauit sibi
faciendū, ut & gregi suo caueret, ne quid illi mali pro-
pter uicium malum accideret, nèue sanguis illius de ma-
nu speculatoris requireretur: & sacra pariter omnia,
cultumq; Dei, & ritum ecclesiasticum à contemptu sæles-
torum uindicaret & assereret. Id quod quanta ab illo
fœlicitate confectum sit, facile lector candide existimare
poteris, si paulo librum accuratius legeris. Illud equidē
affirmare ausim, hoc argumentū à nemine unquam uel
doctius esse tractatum uel elegantius. Quam ob rem, ut
primum eius mihi libri copia facta est, committere nolui,
ut studiosorū, sacerdotum præsertim cœtus, tanta utilitate
careret. Neq; id solum dedi operam, ut quàm emendas-
tissimus in lucem prodiret, sed & indicem præterea ad-
ijciendum curauī, quo facilius omnia quæ uelles repe-
rire posses. Vale. M. D. XXIX.

INDEX EORVM QVAE IN HOC
libello continentur, ordine Alphabetico.

A

A	Aron sacrificium in sanguine.	Folio, 3.
	Abusus sacrificantium.	62. & 66.
	Aedia multifariam committitur.	29.
	Actoris gestus & uox multum ualent.	44.
	Adorare patrem in spiritu & ueritate quid sit.	37.
	Adueniat regnum tuū, contra auaritiam petitio:	23.
	Aequalitatem christianam non recte docent hæretici.	14.
	Aestimationem inter nos esse duplicem.	16.
	Alba uestis sacrifici quid denotet.	45.
	Alleluia poenitentiam significat.	54.
	Altare mappis coopertum in signum cuius.	49.
	Amen quid significet.	34.
	Amoris cōditio, omnia quæ ad amatū ptinēt amare.	13.
	Anima qd sit, definitiones philosophorū nō explicant.	6.
	Animus expendi debet non abusus uel potus.	29.
	Anathemate plus est feriri quàm ferro.	20.
	Antiphona quæ communio uocatur quid designet.	66.
	Annulo episcopū esse sponsum ecclesiae suæ denotari.	47.
	Apostolorum traditiones conscripsit Ignatius.	41.
	Aqua cur consecretur.	50.
	Arcana diuina credenda, non quia intelligamus, sed ut intelligamus.	6.
	Auaria omnium uitiorum radix.	23.
	Auaritia non in querendo solum, sed etiam in retinendo consistit.	23.

*Antiphona
aperta
13. 5.*

Auare parta restituenda.

eadem.

Aurum & gemmas recte adhiberi ad exornandum cultum diuinum.

40.

Aurū, thus, & myrrham cur offerri sibi deus uoluit, 40

B

Baculum pastorem seu pedū quare sumit episcopus. 48

Benedictiones septem. 56.

Bina apostolorum missio, quid designet. 18.

Bonum cōmune actionū nostrarū scopus esse debet. 32.

C

Calice & corporale quid representent. 49.

Caliās cum hostia attactus, quid denotat. 63.

Campanarum usus. 49.

Canon tertia pars missæ præcipua. 58.

Canon unde dicatur. 59.

Canon à plerisq; solus missa dictus. ibidem.

Canonis uerba diligētissime à sacrificante pferri debēt. 60

Ad anōnem peculiare adhibentur cærimoniæ. eodem.

Cantus et organa in solēriorib; missis recte adhiberi 50

Casula seu planeta quid designet. 46.

Cærei in quem usum adhibentur. 48.

Cærei accenduntur ad euāgelium. 54.

Cæremoniæ contra hæreticos defensio. 36.

Cærimoniæ à Christo non prætermittas. 38.

Cœlibes ecclesia uoluit esse sacerdotes. 26.

Chirotece, interdum induuntur, interdū detrahuntur. 47.

Cingulus quid designet. 45.

Clades et calamitates christianorū hæreses præcessisse 18

Collectam à collectione dictam.	57.
Collecta quare in dextra altaris diatur.	53.
Communio quid designet.	66.
Complenda unde dicta.	eodem.
Confessio publica p̄ sacerdotē quare præmittenda.	50.
Contemptus missæ ex ignorantia sacerdotum.	1.
Corpus à sanguine non diuiditur in sacrificio missæ.	4.
Corporis Christi substantia ex substantia panis fit species non mutata.	7.
Corpus & sanguis simul dicendum.	65.
Cruce peculiare episcoporum gestamen.	47.
Cruce se signare in initijs operum christiano homini utilissimum esse.	51.
Cruce se muniunt christiani euangelium audituri.	54.
Cruces quinque, quæ supra calicem cum hostia formantur, quid designent.	63.
Culpa interdum committitur in remittenda culpa.	31.

D

Dalmaticam esse diaconi & subdiaconi peculiare ornamentum.	47.
Debitum duplex.	29.
Debitum uniuscuiusque ordinis.	eodem.
Debitum generale omnium.	Ibidem.
Deum offendi non solum committendo, sed etiam omittendo.	30.
Deus non diligendus solum, sed etiam imitandus.	13.
Deum is uere diligit, qui et ea simul quæ dei sunt diligit.	13.
Deamias non esse abrogatas per legem gratiæ.	12.
Dilectionem esse duplicem.	15. & 33.

Dilectionis & charitatis gradus.

15. & 62.

Dilectio inter nos talis esse debet, qualis est membrorum inter se.

15.

Dilectio dei erga nos in quo ostenditur.

11.

Dimitte nobis debita nostra, aduersus accidia & irā. 29

Diuites pauperū abis uestā non necesse.

29.

Domus dei triplex.

13.

Domini appellationem tyrannicū quiddam habere. 11.

E

Ebrietas, detestandū uitiiū, in sacerdotibus præsertim. 28

Ebrietatē Loth induxisse, ut se in cœstu cõtaminaret. 27.

Ecclesia circumdata uarietate.

1.

Ecclesiam esse unum corpus membra habens diuersa 14.

Ecclesia duos habet gladios.

19.

Ecclesie non minus credendum quàm scripturis.

9.

Eleuatio sacramenti in missa unica.

63.

Episcopi debitum.

30.

Episcopus sacrificaturus plura sumit indumenta quàm simplex sacerdos.

46.

Episcopis & sacerdotibus exemplar propositum.

46.

Epistola quid designet.

53.

Euangelium non esse in superfaciē uerborum.

16.

Euangelio peuliales adhibentur ceremoniæ.

54.

Euangelium per ministrum benedictione prius à sacrificante accepta recitatur.

54.

Euangelio quare assurgitur.

54.

Euangelium s. Ioannis post missam recitari non tam esse præceptum quàm usitatum.

66.

Eucharistia salutis nostræ symbolum.	7.
Eucharistiam sumens reuerenter sumat, pauidisq; interrim oret.	64.
Eucharistia in tres partes diuisa quid designet.	64.
Exemplum episcopi per Paulum designatum, ne Petrum quidem attigisse.	48.

F

Fiat uoluntas tua, aduersus inuidiam.	25.
Fides sacrificantis qualis.	2.
Fidem non sufficere sine operibus.	11.
Fides uera quæ per charitatem operatur.	29.
Fidem Petri non defecturam promisit Christus.	29.
Figuram sacrificij in pane & uino, Christus in consecratione corporis & sanguinis sui consumauit.	3.
Filij dei ut esse possemus, potestas nobis à deo data.	11.
Fimbriæ ab insula ad humeros dependentes, quid admoneant Episcopum.	48.
Finem oblationis uerti in principium præfationis.	58.
Formule offertorij prolixæ non probantur.	57.
Fratres quomodo esse dicamur.	14.
Fructuum benedictio cui usui.	50.

G

Gestus manuales quid representent.	61.
Gestus actoris & uox ad commouendos affectus multum ualent.	44.
Gladius tam sæcularis quàm spiritalis in seditiosos & scælestos quatenus sit exerendus.	17.
Gladio an liceat uti spiritalibus.	eodem.

Gladij duo quid significant.	79.
Gloria in excelsis deo, hymnus angelicus.	51.
Graduale quid significet.	54.
Gratiā dei omnia operari in nobis, sed nō sine nobis.	10
Gratiā dei uacūā esse in nobis quomodo intelligendū.	eo.
Gula quantum uitium.	27.

H

Hæretici an sint tolerandi.	16. & 17.
Hæresis quando punienda.	18.
Hæretici missam impugnantes non audiendi.	3.
Hæreses præcedunt clades christianas.	18.
Hæreses creat superbia.	22.
Homo dei debitor, & debitorem habet hominem.	31.
Hospitalitatis ius quid exigit.	23.
Hostia in tres particulas diuisa.	64.

I

Imagines in ecclesijs quare ponuntur.	49.
Induā & duā ad tentationem differunt.	34.
Induāt deus, quando permittit succumbere.	34.
Iniuriā suā ad deum defert, qui ad ecclesiā refert.	32.
Inuidiam consistere in dolore de cōmodis proximi.	25.
Inuidiæ remedia.	eodem.
Introitus missæ quid denotet.	51.
Introitus olim integrum psalmum continebat.	eodem.
Ira interdum necessaria.	32.

K

Kyrie eleison quare nonies dicitur.	51.
-------------------------------------	-----

L

Lex data ut gratia quæreretur.	11.
Lex triplex.	eodem.
Lex Mosaica cessauit, non tanquàm mala, sed tanquàm non necessaria.	eodem.
Liberum arbitrium quatenus sit in homine, atq; ea de re similitudo elegans.	10.
Linteum siue amictus capitis, quid notat.	45.
Libera nos à malo, id est, à demone.	34.
Lotio manuum ablutionem internam designat.	45.
Luxurie & libidinis malum.	26.

M

Malum nullum deterius q̄ quod sub boni specie latet. 2	2
Manipulus quid.	45.
Manducans et nō credens, sacramentū quidē manducat, sed non uirtutem sacramenti.	7.
Manuum & oculorū in cælum protensio in orationibus, sumpta est à gestu Christi.	61.
Manuum subleuatio moderata fieri debet.	eodem.
Meditationes ante missam præmittendas.	2.
Melchisedech sacrificium in pane & uino.	2.
Memoriam uiuorū & mortuorū faciendā à sacrificiæ, quamuis alteram impugnent hæretici.	61. & 62.
Memoria prolixa fieri non debet.	62.
Membrorū corporis cū membris ecclesiæ cōparatio.	15.
Meriti probatio.	9.
Mihi uindictā, et ego retribuā: quomodo intelligendū.	32.
Missā quid sit, & unde deducatur.	41.

Missam ex tribus linguis constare,	eodem.
Missae tria sacrificia complectitur,	42.
Ad missam quae requirantur.	eodem.
Missae partes potissimae tres.	51.
Missae sine quibus fieri nequaquam potest,	42.
Militaris ordo ad defensionem constitutus.	15.
Militaria insignia cui usui.	39.
Milites ueteres audire solebant euangelium manu capulo gladij admota,	54.
Mitra episcopalis bicornis quid admonet episcopum,	47.
Mitram episcopalem non semper esse deponendam,	52.
Monachis danda eleemosyna,	24.
Mysteriorum non omnibus reddenda ratio,	40.

N

Nihil dictum quod non dictum sit prius,	2.
Novum testamentum morte Christi confirmatum,	3.
Nouitas solet offendere,	44.
Novem modis peccare solemus,	51.
Noster pronomen dilectionem proximi significat	14.

O

Oblationem fieri debere à populo,	55.
Occidere uerbo quàm gladio maius est,	20.
Odise quos liceat,	33.
Offertorium à canone quid differat,	56.
Offertorium à quibusdam canonem minorem non pro- prie appellari,	56.
Offertorii formula brevis,	57.
Offerri se Christus ait uoluerit,	4.

Opes ecclesiæ quibus debentur,	24.
Opera ad fidem necessaria,	11.
Oratio dominica suffiāt ad omnes quæstionum nodos in scripturis simpliciter resoluendos,	eodem.
Orationis dominicæ interpretatio,	11.
Oratio dominica quot uerba, tot habet & mysteria,	11.
Oratio ex potissimis missæ partibus prima, & unde dicta,	51.
Orationes in sumēda eucharistia dicendæ, & post.	65.
Ornatus sacerdotē nō faciāt, ut neq; torques æquitem.	35.
Osculum illud, quo in primis altare sacerdos exāpit quid designet.	50.

P

Patientia irrationabilis uitia seminat,	32.
Panem nostrū, aduersus gulam & luxuriā petimus,	26.
Panis duplex,	eodem.
Panis unius partiāpatiōe, unū corpus multi efficiamur,	4.
Pascha typicum. Pascha uerum,	eodem.
Pastoris esse gregē nō pascere solū, sed etiā dirigere,	20.
Pascendus grex, an solo uerbo,	eodem.
Pater, dei, noster, proximi dilectionem indicant,	11.
Patris appellationem amorem præ se ferre,	eodem.
Patena absconsa post orationē dominicā resumitur,	63.
Patenam sacerdotes quidam inepte uentilant,	63.
Pauperes qui censendi,	24.
Peccatum sodomiticum,	27.
Petrus non obiurgatur quod gladio perussit, sed quod non iussus perussit,	12.

Petrus in Anania & Zaphira coheraione usus,	29.
Petitiones septem aduersus septem uitia capitalia,	21.
Peccare tripliater solemus, totidemq; modis nos expiare debemus,	34.
Pectorale cur gestent episcopi,	47.
Philosophus qdam barbam promissam se girere dicebat, ne quid puerile ageret.	39.
Picturae & ornatus ecclesiasticus non contemnendus,	14.
Plebs agricolatio seu edificatio dei,	5.
Poetica & Rhetorica magis necessaria q̃ sophistica,	35.
Pontifex ad orationem, euangelium, & canonem quare mitram deponit.	51.
Pontifex quare ad dextram altaris sedet.	53.
Præfctis id agendum in ipsorū præfecturis, quod agit ratio in homine,	16.
Præfatio iustitiæ sacrificium dicta,	58.
Presbyteri adiutores seu cooperarij dei.	5.
Presbyterij gratia in quibus uerbis datur,	42.
Prināpes ad hæreses conuiuere non debent,	18.
Probatio sui ipsius qualis,	2.
Probatio in tribus est necessaria,	ibidem.
Probaturus se de merito sacerdos quid cauere debeat,	9.
Proæssiones ecclesiasticæ quid sibi uelint,	49.

Q

Quotidie peccantes, necessario quotidie sacrificamus,	3.
Quædam ad id tantum pertinent, ut cum decore sacrificium peragatur.	43.
Quina conuersio sacerdotis, quid mysterij habet,	53.

Ran
Reg
Reg
Reg
Rem
Rem
Rem
fid
Rom
Sacer
Sacer
pr
Sacer
tra
Sacer
Sacer
Sacer
tiu
Sacer
Sacer
Sacer
Sanct
Sand
Sand
Serip

R

29.	Ramorum benedictio,	50.
21.	Reges pastores,	19.
xpiare	Reges & sacerdotes quomodo sint omnes christiani,	8.
34.	Regni dei petitio opponitur auaritiæ,	23.
47.	Regnum dei quid sit,	25.
liæbat,	Remissio qualis, & quatenus remittendum,	31.
39.	Remittendum omnibus quomodo.	31.
14.	Rem diuinam peragentes in primapum præsentia con-	
3.	fidere, uereri non debent.	53.
a, 35.	Romana ecclesia peauliares habet cæremônias,	44.
quare		

S

51.	Sacerdoti rem diuinā facturo quid in primis agendū,	2.
53.	Sacerdotis orationem ratione officij plus ualere quàm	
d agit	prophani,	40.
16.	Sacerdos ignarius est campana sine plectro, & canis la-	
58.	trare non ualens,	50.
5.	Sacerdoti quarum rerum scientia sit neceßaria,	35.
42.	Sacerdotibus cum episcopis communia,	45.
18.	Sacerdos eucharistiam, non suo tantū, sed omnium astan-	
2.	tium nomine sumit.	64.
bidem,	Sacrificium uetus duplex.	2.
eat, 9.	Sacrificium cruas & altaris idem.	7.
49.	Sacramentū eucharistiæ nō esse in merito cōsecrātis.	42.
us, 3.	Sanctorum commemoratio facienda.	62.
sacrie	Sandalia quid denotent.	46.
43.	Sanctificatur nomen tuum, aduersus superbiam.	21.
53.	Scripturas soli ecclesiæ debemus.	9.

Secretela quid sit.	58.
Sessio pontificis post orationē multa habet mysteria.	53.
Signis in missa representatur memoria mortis Christi.	4.
Signa exteriora non esse contemnenda.	37.
Signa cum pietate mentis coniuncta plurimum esse proficua.	39.
Solliati de crastino esse non debemus.	27.
Species panis et vini tantū, et nō substantia diuiditur.	3.
Speculator non bonus, nisi sobrius.	28.
Spiritus sanctus non omnibus omnia partitur.	49.
Spiritu aderare an sufficiat.	38.
Sumptum in diuinis lucro esse.	14.
Subleuatio pontificis per ministros quid designet.	53.
Superbiæ remedia.	22.
Superbiæ conditiones duæ.	21.
Superbia in bonis etiam operibus obrepit;	21.
Stola crucem designat.	46.
Symbolum Nycœnum post euangelium.	55.

T

Tempora triplia.	36.
Testamentū nisi morte testatoris confirmetur nō ualet.	3.
Testimonio Christi nihil ærtius.	6.
Traditiones ecclesiasticæ tanq̃ leges obseruandæ.	1.
Traditiones Christi nō omnes cōtineri in euangelio.	41.
Transitus sacerdotis ad altare.	49.
Traditiones maiorum ideo quod à pauīs obseruentur, inutiles non existimandæ.	48.
Tunicella cum dalmatica quid admoneāt episcopum.	46.

58.	Thura ad quid.	50.
ia. 53.	Thuris suffitū adhiberi dum euangelium pronūciatur.	54.
risti. 4.	V	
37.	Venerationē euangelij multis cæimonijs ecclesia com-	
esse	mendam esse uoluit.	55.
39.	Verbum dei gladius spiritalis.	19.
27.	Verum est, quicquid ueritas protulit.	8.
ur. 3.	Vestes sacrificiæ armaturam spiritalem denotare.	45.
28.	Vetustas peculiarem habet uenerationem.	44.
49.	Verborum uirtute & ministerio sacerdotis confici cora-	
38.	pus Christi.	8.
14.	Vitari hæreticos quid sit.	17.
53.	Voluntatem nostram ad resipiscendum requiri.	25.
22.	Vsu recepta non possunt mutari absque offendiculo.	45.
21.	Z	
21.	Zizania finire crescere, quomodo intelligendum.	16.

FINIS.

PAVLVS GLOGOVICIVS,
AD PRESBYTEROS.

Vt bene sacrificæ team perpende sacerdos,
Quid sit, quòue modo, quid notet, id quod agis.
Nam turpe est nimium quid agas nescire, nec unquam
Rite, hæc ignorans, sacrificare potes,
Quæ quàmuis multi tradant, tamen aptius atque
Candidius, Crião Præsule nemo docet.

32 Errata, quę tam in describendo, quam etiam in
imprimendo opere, absente authore conti-
gerunt, obiter deprehensa, ut est illud char-
ta. 23. pagina prima, de mutato Chryso-
mo in Ambrosium, quod, & alia quę com-
peries, lector candide, tu ipse corrigere non
graueris, & boni consulas.

ERRATA.

Charta. Pagina.	Error.	Lege.
quarta. prima.	offerre se uoluit,	offerri se uoluit.
eadem. eadem.	quotienscūq; id fit,	quotienscūq; enim.
3. 1.	sed diuiditur species.	sed diuidūtur specē.
eadem. eadē.	designādo seorsum,	ad designandum,
12. 1.	sacerdos pręferti,	sacerdotis pręfer:
eadem. 2.	non iustificabitur,	non iustificatur.
14. 2.	de fesa dextra ma:	de fesa dextra ma:
15. 2.	a rebus temporali:	ac rebus tempora:
19. 1.	id genus facere,	id genus nō facere.
25. 2.	quod dolemus,	quo dolemus.
26. 1.	ut & sanctissimū,	ut quod et sanctis:
32. 1.	ut inqt Ambrosius	ut inqt Chrysosto:
37. 1.	luto & sputo,	luto de sputo,
41. 2.	alij ab dimissione,	alij ab emissionē.
43. 2.	neq; colligat nisi,	neq; colliget nisi.
eadem. eadē.	& ne intra actio:	& intra actionē.
44. 1.	ut genu nō dorsum	et genu nō dorsum
45. 1.	recte exigebatur,	recte exhibetur.
eadem. 2.	fere ab hominibus,	fere ab omnibus.

IN
ti
ar
o
m
on

UNIVERSIS PRESBY-
teris & cooperarijs suis ecclesiæ
Plocensis, Andreas Epis-
copus in domino,
Salutem.

Im
ti
ar
o
m
on

Inter alia ministeria, quo-
rum dispensatores sumus,
dilectissimi fratres, vt sum-
mum & præcipuū est mis-
sæ sacrificiū, ita conuenit,
vt attentius ac reuerentius quā ullum
aliud peragat: attendaturq; ne qd fiat
quod tam a deo q̃ etiā ab hominibus
reprehendi possit: maxime hoc depra-
uatissimo tempore, quo non solum alia
omnia ecclesiæ sacramēta, sed etiā hoc
venerabile salutis nostrę symbolum, &
monimentū, multis hereticis, atq; adeo
& catholicis ipsis venerit in cōtemptū:
nec alia forte causa, quam quod vide-
ant multos nostrum, partim indigne ac
incomposite accedere, & munus hoc
tractare, partim etiam ea quæ faciunt
ignorare: cum nulla videat̃ turpior &
deterior ignorātia: nūc præsertim, quā-
do & cerdones, & mulierculæ passim

re.
si.
ne.
sum
r.
463

DE SACRIFICIO

de diuinis differūt, & conuincunt plerunq; eos, a quibus cōuinci & doceri deberent. Et cū potissima pars sit huius actionis, intentio, qualis ea esse potest, vbi nō intelligunt hec quę agunt, quorū nullus actus, nullum signū est absq; mysterio. Porro cum & gentes quę facile mores, vel vestitus mutant, improbentur ab omnibus, vt est leuitatis & inconstantia signū, ita hoc vitio in diuinis officijs & cæremonijs nihil videri potest indignius, quodq; maiori sit offendiculo, quod tamen adeo nunc irrepsit in puinciam nostram, vt quot Episcopi, tot nouæ cærimonix, quot sacerdotes, tot modi, vt vocāt, missandi videantur. Fatemur quidem ecclesiam circūdatam varietate, eaq; non minus esse speciosam, sed in sua quaq; puincia constanti & immutabili: quemadmodū Hieronymus inquit: Traditis ritus ecclesiasticæ, vt a maioribus traditæ sunt, obseruari debent, vnaquaq; puincia sensu suo abundet, & præcepta maiorū leges apostolicas arbitret. Et proinde operæ precium esse arbitra-

*perit
pro ma
iorem
pro le
xib; a
paulo
honda*

MISSAE.

21

mur, charissimi fratres, vos, quorū nobis cura cōmissa est, breuibus instruere, qualiter in eo officio digne & compositē peragēdo, vos iuxta vsum a maioribus nostris receptum, & modum vniformem, gerere debeatis, ad laudē omnipotētis dei, ac ædificationē fidei. Breuibus inq̃ & simplicibus verbis, neq̃ em̃ hęc doctis, & qui librorū, in quibus omnia continentur, copiam habere possunt, scribimus: neq̃ dici quicquam potest, quod nō dictum sit prius: sed nec eadē ab omnibus, nec simul omnia dici possunt. Inerunt tamē aliqua nō perinde ab omnibus vel cognita, vel expressa, cōplectemurq̃, vt speramus, adiutore deo, succincte mendullā ipsam huius sacrificij, & p̃stringemus eorū summam, de quibus scriptura canonica, & doctores ecclesiastici anxie & diffusissime tractarūt. Disgressuri etiā interdū ad ea quæ facient ad instructionem aduersus hostes nostros, ita vt non solum simplicibus & ignaris sint futura ex vsu, sed etiam his, qui sibi Rabini videntur, nō aspnanda.

A ij

DE SACRIFICIO

Facturus igitur rem diuinam sacerdos, hoc agat in primis, quod monet apostolus, probet seipsum, exploret omnes animi sui latebras, ne sit aliquid, quominus digne tāta mysteria tractet, neue iudicium sibi manducet, & bibat, nō dijudicans corpus domini.

Probatio autem maxime in tribus est necessaria, in fide, in merito, & scientia. In fide, vt sine vlla hæsitatione, credat & firmiter teneat, hoc illud esse sacrificium, quod Christus in cana nouissima fecit & instituit, offerens seipsum et representans illud sub specie, mortem videlicet suā, diuidendo corpus a sanguine, qđ paulopost facturus erat in cruce realiter, vtrūq; sacrificium qđ in figuris præcesserat consumans.

*Sacrifici-
um ve-
teris, dicitur
et aliter*
Duplex em erat vetus sacrificium: alterum Aaron in morte & sanguine victimarum: alterum Melchisedech in pane & vino: vtrūq; quidē figura sacrificij Christi, sed quia ille sacerdos est in æternū, secundū ordinem Melchisedech, hoc prius sacrificiū sub specie panis & vini fecit, faciendūq; discis

pulis suis præcepit, dicēs: Hoc est corpus meū, hoc facite in mei cōmemorationem, instituens hoc modo illos, & insigniēs eodem sacerdotio secundum ordinem Melchisedech, quo ipse fungēbāt, ad peragendū per illos & successores ipsorum in æternū hoc sacrificiū corporis et sanguinis sui, sub specie panis & vini, quod & illū nobis in memoriā iugiter reduceret, vniretq; nobiscū, & patrem pro delictis nostris placatum redderet. Nec; hic audiendi sunt heretici Missam impugnantes, q̃ illud quod Melchisedech panē et vinū benedicēs Abrahę protulit, fuisse sacrificiū negāt, cū nullū aliud quod ille fecisset peculiariter cōmune cū Christo ostendere possint, aduersus nō solum Apostolum, & orthodoxos omnes Græcos & latinos, sed etiā Hebręos plerosq; authores, qui tēpore Messię omnia legalia sacrificia cessatura, panis vero & vini sacrificium, secundū ordinem Melchisedech mansurum in æternum prodiderunt.

Alterum vero nempe Aaron sacris

A iij

DE SACRIFICIO

ficiū quod sanguinarium fuit, ſemel tantum fecit & conſumauit, offerens ſe agnum immaculatum in cruce pro nobis, & ꝑficiens illud realiter, quod pauloante repræſentabat ſub ſpecie, ad confirmandum morte & ſanguine ſuo teſtamentum nouum, iuxta figuram veteris teſtamēti, ſanguine hircorū et vitulorum per Moyſen confirmati. Neqꝫ enim valet teſtamentū niſi morte teſtatoris confirmetur. Et proinde non ſanguine alieno, vt vetus teſtamētum inualidū, & vmbra duntaxat futuri, ſed ſanguine ꝑprio teſtatoris, nouū teſtamentum, vt validum & perfectum, ad ſalutē generis humani cōfirmari oportuit: atqꝫ eo modo tametiſi Chriſtus ſemel per ſanguinem ſuū introiuit in ſancta, æterna redēptione inuenta, vnacqꝫ oblatione conſumauit in ſempiternum ſanctificatos, quia tamē quotidie peccamus, quotidie hoc ſalutari remedio, myſtica ſcilicet victima indigemus. Proindeqꝫ petimus omnes quotidie, hunc panē ſubſtantiale nobis dari, qui licet non ſumatꝫ quotis

*noua h
panem
in pro
fo ſan
guine
et un
firmat*

die
die
&
om
tio
cō
in v
con
nis
de
pa
A
du
ad
ma
ſer
or
ſer
du
ſtr
Q
an
in
id
m
la

die ab omnibus, offertur tamē quoti-
die, & editur in ecclesia per ministros
& sacerdotes ad hoc designatos, pro
omnibus ijs, quibus meritū huius obla-
tionis per fidē, & sacramenta ecclesiæ,
cōmunicari & applicari potest, & qui
in vnitate ecclesiæ, quæ vnū est corpus
consistunt, iuxta Apostolum, vnus pa-
nis, & vnum corpus multi sumus, qui
de vno pane, & de vno calice partici-
pamus.

Ad alendum igitur et conseruan-
dum hoc corpus in vnitate secum, &
ad integrandam salutem humanā se-
mel datam, Christus offerre se voluit
semper in ecclesia mystice, secundum
ordinē Melchisedech: imo seipsum of-
fert, vt pontifex & sacerdos in æternū,
dum per ministros suos seipsum no-
stra causa sanctificat, frangit & tribuit.
Quotiescūq; id fit mors domini rite
annunciatur. Nam cum Pascha nostrū
immolatus est Christus, necesse est vt
idem immolatus ederetur: quemad-
modū Pascha Iudeorū agnus immo-
latus edebat, vt apposite figurarei, &

DE SACRIFICIO

res figuræ quadraret: & proinde hoc nouū pascha in vltima cœna factum, deinceps etiā faciendū dominus præcepit, cum in memoriā illius vnica oblationis suæ iuxta sacrificiū Aaron, tū in quotidianū cibum, & nouam oblationem ecclesiæ, secundū ordinē Melchisedech: quemadmodum testatur Hieronymus his verbis: Postq̃ typicū Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assusmit panē qui confortat cor hominis, & ad verum paschæ transgredit̃ sacramentū, vt quomodo in præfiguratione eius, Melchisedech summi dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoq; veritatē sui corporis & sanguinis representaret. Et Damascenus: Hac est (inquit) pura hostia & incruenta, quā ab ortu vsq; ad occasum ipsi offerri per prophetā dominus loquitur: corpus videlicet et sanguis Christi in stabilimentum animæ nostræ & corporis.

Cum autē sacerdos hanc rem diuinam facit, verum quidē corpus & san

MISSAE.

5.

guinem dñi conficit, ac offert, sed mortis memoriā agēdo, signis tantum representat, quod tunc realiter agebatur in cruce. Non em̄ re ipsa diuidit corpus a sanguine in Missæ sacrificio, qđ vere esset Christum iterum occidere, qui resurgens ex mortuis, iam nō moritur, mors illi vltra non dominabitur: sed diuiditur species panis & vini, quæ tantū in hoc sacramento remanēt, de signando seorsum per speciem panis corpus domini exangue, & mortuum, per speciem vero vini cruorē eius effusum. Cæterum substantialiter corpus & sanguis domini sub specie panis & vini semper indiuisa manent, quemadmodum passio corpore, & ab anima diuiso, diuinitas cum vtroq; vnita, neq; passa fuit, neque diuisa. Proinde ita integre corpus & sanguis domini sumitur sub vna specie, sicut sumitur sub vtraq; idemq; hic offertur, & editur a nobis, qui & pependit in cruce, & sedet a dextris dei patris: quod satis declarat Chrysostomus, in hæc verba: Nonne per singulos dies offerimus, offerimus

DE SACRIFICIO

Andreas
ab. d.
p. p.
l. 1. c. 1.
de sa
crifici
o
mus quidem, sed ad recordationē facientes mortis eius, & vna est hæc hostia nō multæ. Et quia semel oblata est illa, oblata est in sancta sanctorū: hoc autē sacrificium exemplar est illius, id ipsum semper offerimus: nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper id ipsum. Et beatus Andreas ad Egeā: Omnipotenti inquit deo, qui vnus & verus est, ego omni die sacrifico, non thuris fumum, nec taurorū mugientium carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatū agnū quoti die in altari crucis sacrifico, cuius carnes posteaquā omnis populus creditum manducauerit, & eius sanguinē biberit, agnus qui sacrificatus est, integer perseverat & viuus.

Sī quis cū Nicodemo quærat, quomodo possunt hæc fieri? quærat ille potius, cum audiat de operibus totius mundi, ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt, quomodo hæc poterant fieri? Nam multo maius est, cuncta ex nihilo creare, quam substantiam panis, & vini, in substantiam cor-

poris & sanguinis mutare, aut quam illum ubiq; esse totum, qui nullo loco, nulla dimensione circumscribi potest. Quo pacto autē a nobis homunculis altitudinem diuitiarū sapientiæ & scientiæ dei, cuius iudicia incōprehēsibilia sunt, & viæ inuestigabiles, intelligi, & cognosci posse putemus? cū terrena, immo cum nos ipsos cognoscere non possimus. Sentimus nos viuere, sentimus intelligere & loqui, & tamen quomodo istud fiat, aut quid sit hoc, quod per os & linguā loquitur, non intelligimus. Animam quidem esse, quæ ista operatur, omnes autumamus, sed quid ea sit, si quis excutiat definitiones philosophorū & theologorū omnium, nihil magis cōsequetur, quam consequutus fuit Socrates philosophus, q̄ hoc vnū se scire professus est, quod nihil sciebat. De arcanis igitur & mysterijs diuinis credēdum est, non quia intelligamus, sed credendū vt intelligamus, & nemo magis intelligit, quā qui magis credit. Proinde diuinus ille Psaltes considerans omnes hominum ratio-

DE SACRIFICIO

ones & scientias, quibus arcana dei cons-
sequi se posse putant, esse meras vani-
tates & mēdacia : solam vero fidem &
humilitatem tutissimū esse portū, pro-
rupit in ea verba : Credidi propter qđ
loquutus sum, ego aut̃ humiliatus sum
nimis. Ego dixi in stupore meo, omnis
homo mendax.

Quod autem certius testimonium
ad credendum, quam eius, qui via ve-
ritas est & vita? Atq; idē omnipotens,
qui neq; fallere, neq; falli potest, qui cū
dicat, nemo ascendit in cœlum nisi qui
descendit, filius hominis, qui est in cœ-
lo, indicans eundem se esse qui loques-
batur in terra, & qui esset in cœlo: quis
dubitet eundē hic esse nobiscum vsq;
ad consumationem seculi, vt promisit,
eundemq; a nobis edi, qui in cœlo se-
det, ad dexterā patris? Cum dicat caro
mea vere est cibus, & sanguis meus ve-
re est potus, Et indicans seipsum: Ego
sum panis viuus, qui de cœlo descen-
di, Et rursus panem indicans: Hoc est
corpus meū: non figura aut signū cor-
poris mei, vt garriūt hæretici: quis am-

*Christus dicit
etiam in
terram, &
iam, su-
per nos
vult*

MISSAE.

76

bigat, & Christum esse vere panem, &
panem esse verū Christum, hoc est sub
veris panis & vini speciebus, verā car-
nem & sanguinē illius contineri, ac cibi
& potus veram formā & saporem retie-
nere? Cum item dicat: Qui manducat
meam carnem, & bibit meum sangui-
nem, in me manet, & ego in eo. Et, nisi
manducaueritis carnem filij hominis,
non habebitis vitam in vobis: quis nō
cōsideret verbum illud, eundē q̃ illum
panem, quem angeli manducauerunt
ab eterno, & patres nostri, qui in figu-
ra credebant, spiritualit̃ manducabant,
ideo esse incarnatum, quod non suffi-
ciebat illum spiritualiter tantum man-
ducari ab homine, sed etiam corpora-
liter: vt ita nos per hūc cibum vnū cor-
pus secum efficeret, in seq̃ mutaret:
vt qui prius eramus corpus sathanæ p-
peccatum, fieremus corpus eius per
hunc cibum. Quæ quidē mutatio cor-
poris nostri, vt fieri solet specie nō mu-
tata, ita substantia illius corporis, ex
substantia panis, fit specie non mutata.
Et sicut per cibum illum vetitū primus

DE SACRIFICIO

homo in mortem corruit, ita per hunc cibum omnibus exhibitū, redemptus homo resurgat in vitā necesse est. **Cum** vero rursus dicat, spiritus est qui vivificat, caro non prodest quicquid, & verba quę loquor, spiritus et vita sunt: quis non intelligat ei carnē hanc nihil prodesse, qui tantū carnaliter illam manducat, non dijudicans corpus domini: quicquid panem vivum, & verbum quod spiritus est & vita, incarnatum, id quod manducat nō credit, hic manducat quidem sacramentū, sed nō manducat virtutem sacramenti, immo iudicium sibi māducat & bibit, **Cū** denique dicat, hoc est corpus meū, quod pro vobis datur, & apostolus, quod pro vobis frangit, ut iam tum non aliter videbāt dari, sub specie pro nobis, quā postea datū fuit realiter & visibiliter in cruce: quis dubitare potest, vnam hanc oblationē, & vnū sacrificium fuisse, esseque etiam num crucis & altaris reale, quo ad substantiam & profectum, mysticum vero & representatiuum, quo ad passionem & mortem.

*Nota, qd
sacramentum
non est
carnis
est in
quo*

*quo ad substantiam
in cruce sed ē mysticum & re-
presentatiuum quo ad passionē
et mortem*

Quemadmodum autē per verbum domini omnia facta sunt, ita iuxta sententiam catholicam, sola virtute verborum per Christum semel prolatorum, corpus & sanguis eius conficitur, ita tamē, ut sicut virtute illorū verborum semel prolatorum: Crescite & multiplicamini, omnia crescūt & multiplicantur, sed non nisi per instrumenta seu operarios proprios: vt homines per homines, & animalia per animalia: ita hoc sacramentum, virtute quidem verborū Christi, sed non nisi per ministros proprios, quibus dictum est, hoc facite in mei cōmemorationem, sacerdotes videlicet & dispensatores horū ministeriorum ad hoc designatos, perficitur. Quemadmodū & spiritus sanctus in actis apostolorū, iusserat segregari sibi Saulum & Barnabam in opus ad quod eos assumpserat. Et proinde apostolus vocat se, & ceteros apostolos, & presbyteros adiutores seu cooperarios dei, quasi eodē munere cum illo fungentes, plebem vero agricoltionem, & ædificationē dei, testaturq;

DE SACRIFICIO

*omnes qui
sunt in
reges &
sacerdotes*

dari gratiam per impositionē manuum
sacerdotū, vt quāuis omnes christiani
sint Reges, & sacerdotes sibiipsis spī
ritualit̃, sunt tamē seorsum alij reges &
sacerdotes, non solum sibi, sed etiā alijs
ad regendū populum dei, & ad dispē
sanda ministeria illius, sacrificiūq; pro
hominibus offerendū, vt ait ipse apo
stolus: Sic nos existimet mundus si
cut ministros et dispensatores ministe
riorū dei. Et alibi: Omnis pontifex ex
hominibus assumptus pro hominibus
constituitur, in his quæ sunt ad deum,
vt offerat dona & sacrificia pro peccas
tis, vt sic absq; dubio sit singulare ordi
nis huius sacramentū, & collatio gratiæ
per impositionem manuum, non vt vesa
ni hæretici, nullum inter sacerdotes, &
laicos discrimen esse contendunt.

Credendū est igitur id totum esse
verum, quod veritas ipsa protulit, idq;
totum possibile, quod omnipotens
operatur, qui cum sit caput & pastor
ecclesiæ suæ, & hoc ipsum munus pas
torale vni Petro cōmiserit dicēs: Pasce
oues meas; illiusq; fidem non defectus
ram

MISSAE. 9.

ram promisit, datis illi clauibus regni
 celestis, ædificata super hanc petram
 ecclesia sua, relicto illi spiritu sancto, qui
 doceret illam omnem ueritatē: creden-
 dum est nō minus ecclesiæ catholicæ,
 sub vno summo pastore, a Christo reli-
 cto, hætenus indefectibili fide mili-
 tanti, quicquid cum de alijs omnibus,
 tum de hoc nostro sacrificio cōcordi-
 ter tradidit & seruat, quā ipsis etiā scri-
 pturis canonicis, quas soli ecclesiæ de-
 bemus, & quas quisq; excussa ecclesie
 autoritate facile in suum sensum per-
 uersum torquere potest, ut hætenus
 nemo hæreticorū non fecit: qui descen-
 dentes ab ecclesia, quale doctrinæ, & fa-
 ne mentis specimen nobis hoc tempo-
 re præbuerunt, qualem profectū, qua-
 lem gloriam regionibus suis peperer-
 unt, quam confusam dogmatum, opi-
 nionum, & rituum inter se struxerunt
 Babylonem, nemo est qui non videat.
 Sed iam hæc pauca quo ad fidem, ca-
 ptiuant intellectum suum, ne plus sa-
 piat quam oportet, sufficiant.

B

DE SACRIFICIO

DE MERITO.

DE merito probaturus seipsum sacerdos, caueat in primis, & prospiciat diligenter, ne protinus in laqueos hereticorū, & pelagus illud immensum dogmatum, & opinionum, in quo nunc multi fluctuant, sese præcipitet: nempe de gratia, & libero arbitrio, de fide, & operibus: vt si quæ cogitatio illum in eas vndas, vel in eum potius labyrinthum ducat, sumat, et pponat sibi vnicum, & id quidem per quā nobis familiare filum, cuius ductu facile eum ipsum labyrinthū ingredi & egredi citra errorem poterit: nempe orationem dominicam, quæ mea quidem sententia, sola sufficere potest, non alta sapere volentibus, nō solum ad eos omnes questionum & assertionū nodos simpliciter resoluendos, sed etiā ad cognoscendum ea omnia, quæ & Christus tot sermonibus docuit, & nobis ad salutem, tam animæ quam corporis necessaria videntur.

Siquidem orans sacerdos, Pater nos

ster
tuu
lunt
qua
grat
dep
pete
ater
dei,
sunt
etia
non
bis,
trio
par
hil
sequ
me
Gra
vero
qua
exig
non
ibil
tite
gul

ster qui es in cœlis, sanctificetur nomē
 tuum, adueniat regnum tuum, fiat vos
 luntas tua, & quæ sequuntur, si secum
 quæ petat expenderit, euestigio quid
 gratia, quid liberum arbitrium valeat,
 deprehēdet. Quod enim nos Christus
 petere docuit, non solum ea bona, quæ
 æterna & corporalia sunt, vt regnum
 dei, & panem quotidianum, quæ mere
 sunt eius volūtatis & muneris: verum
 etiam bona spiritalia, vt sanctificetur
 nomē eius, & vt fiat volūtas eius a no
 bis, quæ potissimū ex voluntate & arbi
 trio nostro dependere vidētur: vna ex
 parte ostendit nos sine gratia ipsius ni
 hil boni neq; facere ex nobis, neq; con
 sequi ab illo posse, sicut alibi dixit: Sine
 me nihil potestis facere, Et apostolus:
 Gratia dei sum, id quod sum. Ex alia
 vero parte, quod ea vult nos a se petere,
 quæ nobis vltro dare posset, declarat
 exigere se voluntatē nostram, & in ea
 non nihil esse situm: & vbi est voluntas
 ibi liberum arbitrium. Ideoq; dixit pe
 tite & dabitur vobis, cōtendite per an
 gustam portam, & id genus alia, quæ

*Ex or
 tipt de
 mra li
 licet m
 arbitriu
 m m p h
 it*

DE SACRIFICIO

facere, vel non facere, est utique voluntas
tis & arbitrij nostri. Vnde manifestum
fit, & sine gratia dei nos frustra niti, &
ad gratiam ipsam, voluntatē & operā
nostram requiri. Veluti cū alicui datur
præceptor, & libri, sine quibus nihil
potest proficere, non per hoc solū, ille
mox efficitur doctus, sed etiā opus est
vt voluntatem & studium suum adhi-
beat. Sic datur quidem a deo nobis vlti-
mo gratia, quine cogitare quidem boni
aliquid ex nobis sufficimus, pulsatur
illa hostiū cordis nostri, incitat nos ad
opus bonū, iuuat & sustentat operan-
tes, veluti sanus ægre ambulanti: id
tamen si aperitur illi hostium, si intro-
mittit, si adsit resipiscēdi animus: secus
vacua fit, & nihil inuitis nobis proficit.
Nam & apostolus cū dixit: Gratia dei
sum, id quod sum, addidit, & gratia dei
in me vacua non fuit.

Similiter de fide & operibus, facile
est ex ea ipsa oratione dominica, quan-
tum quodque ipsorum valeat, cognoscere:
cum non solum petimus vt sanctificet
nomē dei, videlicet vt hoc nomē quod

*pulsatur
ipm de
libro de
bittero
gratia
operan
te*

MISSAE:

11

est supra omne nomen, credendo confiteamur, & glorificemus, sed etiā petimus vt fiat voluntas eius: nempe vt secundum voluntatē eius operemur, quemadmodū ipse dixit: Non omnis, qui dicit mihi Domine domine, intrabit in regnum cœlorū, quod vtiq; non dicit nisi qui credit, sed qui facit voluntatem patris mei. Neq; fecit nos Christus simpliciter filios dei, qui credimus in nomine eius, sed dedit nobis potestatem, vt filij dei esse possimus, si adsit meritum, & opera nostra. Vnde clare constare potest, & fidem esse sine operibus mortuā, vt diuus Iacobus testatur: & opera sine fide inutilia: quæ multis testimonijs fulcire nō est opus, quā illa nusquam non sint obuia & manifesta. Non solum igitur sine fide, sed etiā sine bonis operibus nemo se digne ad hāc mensam accedere posse existimet. Non enim auditores, sed factores legis iusti sunt apud deū, iuxta apostolum. Proindeq; quo pacto legē dei exequi debeam⁹, quid nobis optandū, quidq; vicissim fugiendum & expiandum sit,

B in

DE SACRIFICIO

ex serie ipsius orationis dominicæ breviter consideremus, eamq; solam pro totius scripturæ speculo, ad excutiendum & cōtemplandum nos ipsos proponamus, ut omnipotēti deo acceptabile fiat nostrū sacrificiū. Habet enim hac oratio quot uerba, tot mysteria, ut omnia quæ ad salutem nostram scripta sunt, facile in una hac tabella quasi depicta uideri possint:

Ac in primis ut in his duobus uerbis, Pater noster, illa duo summa præcepta, in quibus tota lex pendet & propheta, nempe dilectio dei & proximi cōtinent, operæ precii est cognoscere, Siquidem cum sub lege ueteri, lege seruitutis, nō aliter seipsum uocauerit deus, uocariq; uoluerit ab alijs q̄ dominū, cum filiū essemus iræ: habeatq; hoc nomen dñs quiddam tyrannicum & metuendū: nunc sub lege gratiæ per quā hæredes facti sumus dei, non iubet amplius seipsum vocari dominū, sed patrē, quod nomen est pietatis & amoris, magis quam imperij, ne uidelicet metuemus eum ut serui dñm: sic enim quot

*dominica
oro, quod
verba
ut my
stera*

*in lege
ut dñs
uocari
sunt dñs
in lege
nomen
pietatis*

serui tot hostes: sed diligamus, ut filij patrē, diligentesq̃, ne ingrati hac eius benignitate uideamur, aut ne quo pacto illum offendamus, quēadmodum prohi solent filij, nihilominus timeamus: quod non ab alio melius quam ab ipso Christo discere possumus, sic nos docente: Qui diligit me, sermones meos seruat, ut pote, qui ea omnia, quæ in dilectione dei sequenda, quæue fugienda sint, abunde continent. Et proinde qui deum recte diligere uult, sit semper in lege illius uoluntas eius, & in lege eius meditatio die ac nocte, sacerdos præsertim, cuius potissimū est legem dei scire, & interrogantibus de lege respondere, ut inquit Hieronymus.

Lex autem a deo nobis tradita cum sit triplex, uidelicet, Lex naturæ, lex scripta, & lex gratiæ, considerandum est quid quęq̃ ipsarū valeat & prosit. Primas quidem duas per nos ipsos implere possumus, sine tamen merito, si hoc modo nos iustificari putamus: legem uero gratiæ, debite nequaquā nos ipsi, iuxta humanitatē, nisi gratia dei suffulti ad-

A iij

*Lex no
bit lra
dicitur
pax*

DE SACRIFICIO

implere ualemus. Conatus tamen ipse nullus est absq; merito, & qui legem hanc unā implet, alteras illas duas perfectius impleuit: uidelicet, cum lex naturalis iubet alteri non fieri, quod tibi non uis: lex scripta iubet non occidendū: & lex gratiæ iubet inimicos diligendos. Qui hoc postremū facit, illud utrumq; & magis quidē abunde perficit. Sed qui priores duas non seruat, tertiā quæ difficilior est quo pacto seruabit? Et si non iustificabitur qui facit, quæ debet, ut se dicat seruū inutilem iubente domino, quid ille, qui non facit quæ debet? Lex enim data est, ut gratia quæreretur, gratia data, ut lex impleret inquit Augusti: Et proinde nō ideo cessauit lex Moyſi q̃ mala esset: sci-
*Lex moyſi
 si non
 et bene* mus em̃ ut inquit Apostolus, quod lex bona est, qui ea legitime utatur, sed cessauit ut non necessaria & imperfecta ad meritum, perfectione adueniente: quēadmodū non ideo cessauerat initio fidei lex Moyſi de decimis & prouentibus ministrorū dei quod abrogari deberet ut mala, sed quia tunc implebat

perfectius per legē gratiæ, cum omnia
 erant cōmunia, omniaq; sub pedes apo-
 stolorū proijciebant: neq; enim solum
 leuiticis sacerdotibus qui cessarūt, das-
 bantur decimæ, sed etiam dedit Abrahā
 ham decimas Melchisedecho, cuius sa-
 cerdotiū manet in æternum. **Nunc** hæ-
 retici, harpyis, qui continue bona eccle-
 siæ inhiant, adulantes, docent abrogas-
 tas decimas cū leuitico sacerdotio per
 legem gratiæ, neq; pro illis excōmunis-
 candum aut contendendum esse: inter-
 rim vero de p̄ijciēdis ante pedes Apo-
 stolorum bonis, deq; mulctatis per Pe-
 trum vtraq; morte Anania & Zaphira,
 ob fraudatam paucula pecunia eccle-
 siam, verbum nullum. Proinde neq; bo-
 na temporalia diuinis & humanis legis
 bus deo dicata, sacerdos, qui dispensas-
 tor est eorum, & deo rationem est red-
 diturus, vel negligere, vel ad alios vsus,
 quam pios conuertere debet.

Porro non sufficit deum solum dilis-
 gere, nisi vna, & ea quæ ipsius sunt di-
 ligamus & imitemur. Hec enim est as-
 moris potissima conditio, omnia illa, quæ

*amor
 vniuersi
 pontificis*

DE SACRIFICIO

*Domus
dei* ad amatū pertinent, amare. Dei præci-
pue sunt, iusticia, misericordia, & veris-
tas: ea imitari pro uirili nostra, si uere
diligimus, nos oportet. Dei item est do-
mus eius, quæ triplex est, Cœlestis, ins-
terna hominis, & quā materiale uo-
cant. De cœlesti scriptū est in euange-
lio: In domo patris mei mansiones mul-
tæ sunt. De interna hominis: Et pater
meus diligit eum, et ad eum ueniemus,
& mansionē apud eum faciemus. De
materiali: Domus mea, domus oratio-
nis uocabitur. Has domos diligere &
ornare debemus, si deū diligimus, pro
uiribus nostris. Cœlestem q̄dem cons-
templatione diuinæ maiestatis, canen-
tes cum prophæta: Cœli enarrant glo-
riam dei. Internā nostram, innocentia
& puritate uitæ, ut uere dicere posses-
mus: Lauabo inter innocentes manus
meas, & circūdabo altare tuū domine.
Materiale uero cultu exteriori, iuxta
eundem prophetā: Domine dilexi des-
corem domus tuæ. Qui ergo non dili-
git, & imitari non studet, iusticiam, mi-
sericordiam, & ueritatē in deo: qui non

Domus dei mltæ

MISSAE.

14

habitat in domo eius cœlesti, diligēdo cœlestia, sed totus in terrenis uolutat̃, qui non curat ut domū corporis eius Christus ingrediatur, & secum habiter eiecto dæmone, & exuto ueteri homine cum actibus eius: qui deniq; contemnit, negligit, & fastidit sermones, psalmodias, picturas, & ritum, ornatumq; ecclesiasticū externū, neq; in his delectatur, quæ in laudem, & memoriam dei, & sanctorū eius sunt ab ecclesia catholica tradita & ordinata: ille se nequaquā deum uere diligere, nequaquā se sacrificio & cōmunionē ipsius, & sanctorum eius dignū esse existimet. Nam & in amore carnali, non homo solum, sed ea etiā omnia, quæcunq; memoriā eius faciunt, siue sint sermones, vel cantilenæ, siue imagines, uel scripturæ, grata esse solent amanti: nihil in audiendo uel contemplando de illo molestū, nullus in dando & ornando modus, nullū uidetur dispendiū. Sumptus tamen in diuinis, lucro est sapienti, inquit etiam comicus.

Dilectionē proximi docet, & osten

DE SACRIFICIO

dit hoc p. nomē noster. Cum enim dicit
seorsum quisq; Pater noster, & non pa-
ter meus: indicat se non suo tantū, sed
etiā totius ecclesiæ nomine orare, neq;
sibi solum ea quæ petit, sed omnibus fi-
delibus petere: hoc enim series totius
orationis, nempe: Da nobis, dimitte no-
bis, testatur. Et cum unū omnes patrē
nostrū cœlestem uocamus, omnes nos
itidem fratres esse confitemur. Non eo
tamen modo, quo nunc fanatici apo-
statae in uulgus spargunt, omnes chris-
tianos esse æquales, omnes liberos,
omnes Reges & sacerdotes, sed eo mo-
do, quo apostolus ecclesiam, quæ cœ-
tus est fidelīū describit, corpus quidē
esse unū, sed membra diuersa, & diuer-
sos actus habentia: uidelicet, ut sicut
membra corporis sunt sibi quodā mo-
do inuicem fratres, ut & poëta appo-
site dixerit, defessa dextra manu, Succe-
dit leua sorori: membra autē non sunt
æqualia, cum opere, tum nobilitate: ita
in corpore ecclesiæ, sumus quidem om-
nes fratres, sed dignitate & ministē-
rio differētes. Et p. inde sic unus quisq;

omnes
fratres
sunt
in corpore
ecclesiæ
æquales

MISSAE.

15

est Rex, & sacerdos in hoc spirituali corpore ecclesiæ, sicut est quodlibet membrum, caro in humano corpore. Non tamē propterea omnia membra quod æqualiter sint caro, eandem nobilitatē habere, & eundē actum exercere possunt. Non em̄ ita nobilia sunt inferiora membra, sicut sunt superiora, neq; auris pariter loqui, ut lingua, aut lingua pariter, ut auris, audire potest, cum unius corporis, vna sint caro. Sed quodq; ipsorū præcellit, operaturq; id, ad quod est per creatorem omnium ordinatum. Dilectio igit̄ omnium nostrum inter nos, talis esse debet, qualis est membrorum unius corporis inter ipsa: vt sicut nullum membrum, alteri membro malum fauet, imo unum aliud sustentat, & quodq; ipsorum ministerio suo ad bonum totius corporis utitur: neq; enim oculus sibi soli cernit, aut os sibi soli comedit, sed in bonum & perfectum toti corpori: quin ubi periculum capiti, aut alicui membro imminet, mox manus sese opponit, quæ defensionis est designata: sic esse debet in corpore ecclesiæ, ut nullus fidelium alius

DE SACRIFICIO

teri malū optet, quin unusq; actu &
 ministerio suo, ad quod est ordinatus,
 in cōmune bonum totius corporis uta
 tur, ut neq; rex sibi ipsi tantū regat, neq;
 sacerdos sibi ipsi solum sacrificet, neq;
 miles se ipsum solū defendat, neq; agri
 cola sibi ipsi tantū seminet, sed cōmuni
 bono, quēadmodum uulgo dici solet,
 ad bonū statū reipublicæ cōseruandū:
 Tu ora, tu ptege, tuq; labora: ut quisq;
 quod sui est muneris operari curet in
 cōmune bonū: quin ubi vel reipublicæ
 uel speciatim ordinī alicui periculum
 imineat, militaris ordo, qui ad defensio
 nem constitutus est, sese opponere de
 bet: nō ut nunc sunt mores, omnia con
 fundere, & alius in alium munus suum
 reñcere. Et huiusmodi fraternitas, hui
 usmodi fauor, & dilectio, debet esse ex
 æquo inter nos fideles generatim om
 nes. Speciali vero seu naturali dilectio
 ne, diuerso modo nos inuicem comple
 cti debemus: magis enim tenemur dili
 gere propinquū, quam alienū, amicū
 quam hostem, bonū uirum q̃ malum.
 Similiter ut dilectio illa generalis, ita

tu ora

MISSAE.

16

etiam æstimatio inter nos debet esse generaliter æqualis, ut qui æqualiter homines sumus, æqualiter nascimur, & morimur, æqualiter etiam nos æstimare debemus. Speciatim uero non perinde, maioris enim facere oportet Regem, quam satrapam, Episcopum, quàm sacerdotem, nobilem quàm rusticum, & reliqua ad hunc modum. Porro in conseruanda iusticia & dilectione erga proximos, hoc agere debet unusquisque in officio & regimine suo, quod agit ratio in corpore suo: nullum membrum lædi, nullum amittere cupit, nihil non agit, quo sana omnia conseruet: & ubi alius quod aliquo malo affectum uidet, omnia prius tentat, quam secari uel abscindi patiatur. Vbi uero uel caro alicubi pertruit, uel membrum aliquod aruit, potius abscindi curat, quam ut totum corpus corrupti sinat: ita potestates tam maximæ quam infimæ, omnes quidem seruare & fouere, neminem uero perdere uelle debent, si corrigi potest absque malo publico, sin minus, consulendum est comuni bono, & dilectio unius, multo

estimatio
inter
homines
est
æqualis

mali punit

DE SACRIFICIO

rum dilectioni posthabenda. Quod de alijs maleficis, hoc pariter de hæreticis est intelligēdum, quorū sermo, ut cancer serpit, iuxta apostolū, qui morbus ne totum corpus corrumpat, secari uel uri solet. Neq; hic mihi ogganniant: Si nite zizania crescere usq; ad messem, quod aliorum accipiendum est, quam pediti homines in suū subsidiū trahunt; nempe de hominibus nequā in genere, atq; his non satis cognitis, quēadmodū lolium inter triticum nō admodum dignosci solet ante messem. Non enim, inquit Hieronymus, in uerbis scripturarum est euangelium, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermone folijs, sed in radice rationis. Alioquin si cortex uerborū tantū sit considerandus, cum dictum sit a Christo, remittenda esse hominibus errata ipsorū, non reddendum malum pro malo, non recte apostolus iussisset ulcisci omnem inobedientiā: neq; recte principes gladium gererent ad uindictam malorū, & laudem bonorum. Cum item dixit Christus præbendam alterā maxillam percuti

percutienti, & dignū esse gehenna, qui fratri suo diceret fatue: non recte apostolus maledixisset Pontifici, cum eius iussu cederetur, neq; recte Galatas fratres, eosdemq; postea stultos & insensatos appellasset: & alia id genus plurima, quæ in hoc dicta sunt, vt hoc veluti freno, moderaremur affectus & impetus animorū nostrorum, ne modum aduersus charitatem & mansuetudinē transilirent: utq; omnia ad profectum cōmunē accommodantes nihil grauaremur facere, quodcunq; ex re fidei, & proximorū utilitate esse videret. Neq; enim apostolus maledixisset Pontifici iubenti se cedere, & proculdubio alteram maxillam præbuisset: præbuisset & Christus apud Annam, si quē profectum hinc futurū perspexisset. Neq; si tolerandi essent inter fideles heretici, sicut zizania inter triticum, recte præcepisset apostolus, illos post primā & secundam correctionē uitari, quod nihil aliud est q̃ a cōsuetudine, & cōsortio fideiū segregari, Neq; recte optasset illos, qui suis sectis fideles cōturbas

DE SACRIFICIO

bant abscindi, veluti membrū putridū a corpore: quodq; adeo optabat fieri, id factū haud dubie curasset, si tūc gladius secularis subditus fuisset Christo.

*Argumentū
q. heretici
nō nō sunt
omnes nō* Et quando hic gladij mentionē fecimus, attingēdum videt̃ & id, quod pestes istæ pro præsidio scelerum suorum nusq; nō adducūt: hæresim esse crimen spirituale, nempe hoc vel illo modo sentire, seculares principes nō habere ius puniendi, nisi crimina corporalia: præsidēs vero ecclesiasticos exarmatos esse præcepto dei, non gladio solū, sed & baculo & pera, nihil illis relictum esse ad puniendū, præter gladium spiritus, quod est verbum dei, Facite principes seculares nō habere potestatem in vitia spiritualia, neq; enim corrigere possunt quenquā pro superbia, pro avaritia, pro odio, pro inuidia, & alijs vitijs, cum sint tantū in spiritu. Verum quū istarū arborū fructus prodit, contemptus legum & potestatum, furta, sacrilegia, seditiones, & homicidia, an non ista punire debent? Pari modo hæresis cum est in animo, puniri qui

MISSAE.

18

dem non debet per principes, nisi fructus suos ædat, ne euellatur triticum cum zizanijs, quādo nō recte dignoscitur: at ubi prodeunt sermones, quos apostolus serpere veluti cancrū testat, morbum toti corpori perniciosissimū, pdeunt seditiones, contemptus, sacrilegia, & rerū omniū perturbatio, qualem nūc pro dolor in Germania regione clarissima uidemus, adeo ut & lectus conjugalis, quo nihil coniunctius esse debet, sectis istis quę veluti hydræ capita indies aliæ super alias crescunt, sit illic dissectus: an ad eam pestē, ad hæc scelera conniuere debent principes: at conniuent tamen, persuasum est illis, nō esse hoc ipso rū muneris. Si quis qd facit, magis videt alicuius rei priuatæ, quam ex animo vindicandę rei diuinæ causa facere: Et proinde merito flagellū dei instat exacturum pœnas de omnibus. Quando enim talē iniuriā & contumeliā suam, talia facinora, deus non pūniuit: quisq; clades præteritas christianorum legerit, comperiet semp hæreses præcessisse. Porro de præsidibus

C ij

De p[ro]p[ri]o gladio
et gladio
p[ro]p[ri]o
p[ro]p[ri]o

DE SACRIFICIO

ecclesiæ, fateor pariter Christum apostolos vetuisse ferre baculū & peram, sed postea cum illos uisibiliter esset deserturus, hæc habenda permisisse: quin & tunicam vendendam, & emendum gladium præcepisse: designando hac bina ipsorum missione, binum ecclesiæ statum futurū. Nempe primū sola diuina, pudentia fultum, ad ostendendū fidem sola dei uirtute fundatā. Secundum vero non diuina solum, pudentia, sed humano etiam p[ro]sidio, a rebus temporalibus firmatū, ut ita, quemadmodū declarat Chrysostomus instrueret illos, qui prius eius solius ope sustinebantur in omnibus, neq[ue] quicq[ue] illis defuerat, quomodo post hac fundata fide, cura & ope sua sese sustentarent. Veluti ille facit qui natare docet, primo ipse totos natantes sustinet, deinde paulū manus subtrahēs, tandē illos finit viribus suis sese sustinere. Hic mihi mox obijciēt gladiū illum emendū intelligi verbū dei, & Petrū reprehensum qd̄ gladiū eduxerit. Et id quoq[ue] fatemur, duos gladios recte interpre-

MISSAE.

19

tari duo testamēta, sed per allegoriā & moraliter. Ceterū re ipsa de gladijs illic erat sermo, neq; Christū cum ostēsi essent duo gladij declarasse tum, siqd aliud intelligi voluisset, qd alias in explicandis illis parabolis suis facere cōsueuerat, sed tantū dixisse, sufficit. Alioqui & illud, qd prohibebat ferri baculus & pera, posset aliter interpretari iuxta allegoriā, si qs vellet. At Paulus inquit, vocat gladiū verbū dei: vocat sane, sed nō simpliciter, vt illic: verū gladiū spūs, addens insup glossam, qd est verbū dei: quēadmodū et scutū fidei et loricā iusticię dixit, exprimēs id qd significari voluit. Et pinde recte ecclesia q colūna est veritatis, duos habet gladios, alterū sēculari dat potestati, alterū sibi ipsi retinet. At dicūt, si habet, phibetur illū exerere: phibet quidē, sed ita vt alia id genus pcepta, quæ, vt inquit Augustinus, nulla instantia pipientis, sed ratiōe dispēfantis, pro tēporum cōditione mutant. Est em quādo peccatū sit non irasci pximo, & alia id genus facere, quæ phibita sunt, vnde veniūt

C iij

DE SACRIFICIO

illa p̄cepta Christi, quæ secum pugna-
re videntur: vt pote, de odio habendo
patre et matre, & cōtra de diligēdis etiā
inimicis, de orādo, de danda eleemosy-
na secrete, & cōtra de eo vt luceat lux
nostra corā hominibus, vt videant ope-
ra bona, & cætera quæ pro re & tēpo-
re sunt ad vitia vitāda, & ad vsum ac p-
fectū cōmunem accōmodanda. Alioq-
ad quid iuberet haberi gladius nunq̃
exerēdus: ad quid liber nunq̃ aperiē-
dus: Neq̃ Petrus reprehēsus erat, iux-
ta ipsius Augustini sententiam, qđ gla-
dio pcussit. sed quod nō iussus percuss-
sit. Neq̃ dictū est, qui gladio ferit, gla-
dio perire solet, sed qui gladiū accipit,
quē nemo sibi sumere debet, nisi illi de-
tur a deo per potestates ab eo cōstitus-
tas: quēadmodū est illud: nemo sibi sus-
mat honorē, nisi vocetur a deo: alioqui
nō verū dixisset hic Christus, cū multi
gladio vtētes nō gladio tamē decedūt.
Neq̃ dū Petro cōmissum erat munus
pastorale, qđ cōmune est cū Regibus,
nam & reges pastores vocant, qđ qui
gerit, necesse est vt quos pascit, dirigat.

2. p. 1. p. 1. p. 1.

MISSAE: 20

Necq̃ hic tantū opus est pabulo, sed & baculo & virga ferrea: vt & oues non errent, & lupi abigant. Iterū hic mihi occinent: verbo pascendū esse gregem per pastores ecclesiasticos: verbo quidem, sed non solo verbo, verum etiam et virga directiōis pascendus est: alioq̃ quare Apostolus dixisset, quosdam in ecclesia datos pastores, quosdam doctores, si pascere tantū docere significaret: aut si omnes sumus ex equo Reges & sacerdotes, cur & hæc omnia quæ dicta sunt apostolis de non habendis gladijs & oculis nō pertineant ad omnes: Atq̃ hæc nō eorsum dicta volui, vt armem nos ecclesiasticos gladijs & fustibus, vt persuadeam arma nobis esse tractanda, & pugnas struēdas: scimus nos Christi milites esse, pugnare nobis nō licere, sed volui duntaxat eorum ostēdere petulantiam & perversitatem, qui eorsum hanc vnam cantilenam nuncq̃ obstrepere cessant, de exarmatis apostolis, de non habendis oculis, & inopia primitiux ecclesiæ, vt impune fiant hæreses & facinora om̃e

DE SACRIFICIO

nia in ecclesiā, utq; illā bonis eius exu-
ant, quæ iuste habet ex donatione prin-
cipum, sicuti & alij ordines sua habent
bona: quasi Christus ipse nō habuerit
loculos, quasiq; in primitiua ecclesia
non multo locupletiores fuerint apos-
toli & presbyteri alijs fidelibus, quādo
omniū bona in potestātē ipsorū trade-
bantur: deniq; quasi Petrus non vsus
fuisset munere coercionis et virga fer-
rea, punito Anania & Zaphira grauissi-
mo suplicio, morte videlicet corporis
& animæ, nō gladio quidē, sed verbo:
sed tamē maius est occidere verbo quā
gladio: quemadmodum sanare verbo
plus est, quā cauterio: & feriri anathe-
mate, q̃ ferro, tanto est grauius quāto
anima corpore est nobilior, quod tamē
est, citra controuersiam, ecclesiasticū.
Sed iam nimis ab instituto nostro di-
gressi sumus, malignitate & obrecta-
tiōe æmulatorum nostrorum pertracti.
Nunc ad reliquas ipsius orationis do-
minicæ partes expendendas pedē cō-
feramus, ut priusquā ad sacrificiū no-
strum accedamus, nos in hoc speculo

cōtemplari, & maculas si quas nostras
deprehenderimus, per pœnitentiã, &
confessionē debite abluere possemus.

Post salutatū patrē nostrum cœlea-
stem sequūtur petitiones nostræ septē,
ad reprimenda septem vitia capitalia.
Prima est, sanctificet nomen tuum, ad-
uersus supbiam omniū vitiorū parentē.
Cum enim duæ sint potissimæ condi-
tiones superbię, nempe elatio animi, &
arrogantia, quarum altera laudem suā
ubiq; venat, altera omnia sibi ipsi, suęq;
industrię, ac dotibus suis tribuit. Cūq;
aduersus illam canat propheta: Non
nobis domine non nobis, sed nomini
tuo da gloriam: aduersus hanc vero in-
uehatur Apostolus: Quid habes qđ
non accepisti, & si accepisti quid glo-
riaris, quasi non acceperis? nos aduers-
sus utramq; petimus, Sanctificetur no-
men tuum, optantes videlicet, vt non
nostrum sed dei nomen sanctificetur
& glorificetur, cum ab omnibus, sicut
optauit Psalter orans: Omnis terra ad-
doret te, & psallat tibi, tum a nobis
peculiariter, ob dona in nos collata,

*claud
azurina*

DE SACRIFICIO

omnia nostra bona illi tribuēdo: & de
his illi soli gratias agendo: tamen &
in gratijs deo agendis summe cauens
dum est, ne in vitium hoc incidamus.
nimium nobis de operibus nostris pla
centes, & proximos nostros quātum
libet peccatores contemnentes: veluti
contigit illi, qui templū ingressus gra
tias agebat deo, quod non esset sicut cē
teri homines, designando speciatim pu
blicanum, qui peccatorem se profitēs,
& sese animo deīciens orabat: Deus
ppicius esto mihi peccatori: vnde ille
damnatus, hic iustificatus, discesserūt.
Habet enim hoc superbia præ cæteris
vitijis, vt non in malis solum operibus,
sed etiā in bonis consistat. Et proinde
tanto diligentius est in omnibus cauē
da: nullum enim est deterius malum,
quā quod sub specie boni latere solet.
Vnde illæ tot redēptoris nostri in pha
riseos et hypocritas inuectiue, qui ope
ra illa sua bona eo animo faciebāt, vt ab
hominibus viderentur: laudem suam
& honorem vulgi vbiq; aucupantes.
Alioquin qui bona operat̃ coram ho

MISSAE: 22

minibus, non laudis suæ causa, sed ædificandi & lucrificiendi proximos deo, hic bene operatur, & fert fructum multum. Quare cum hæc teterrima superbia pestis, primū e cœlo Luciferū, quādo similis altissimo esse cupiebat, deinde e paradiso primū hominē, dum diuinitatē appetebat, præcipitē dederit: cū sola in terris bella et seditiones moueat, dum alter alteri præstare nititur: sola hæreses summā orbis perniciem creet, dum vnus summus sacerdos vice dei in terris, vt ait Cyprianus, cōtemnitur, per eos potissimū, qui scientiā sibi præ alijs arrogantes, os in cœlum ponunt, & potestates ac instituta ecclesiastica contemnunt: cum deniq; sola hæc pestis opera ipsa bona corrūpat, dum ieiunans manducantē spernit & iudicat, dum faciens eleemosynā, in hoc facit, vt videatur, dum annūciāns verbum dei, & in vitia hominū acriter detonās, non gloriam dei, non salutem proximi, sed suam laudem, suumq; commodū quærit: idq; alijs picturatis verbis, alijs nodosis syllogismis sibi placēs ac tu.

*Intus mala
Superbia faciat*

DE SACRIFICIO

mens, nihil interim eorū præstans quæ docet, imo id faciens ipse quod detestatur: exploranda est diligenter sua cuiq; sacerdoti consciētia sacrificare volenti, ne qua macula insit eius labis: & si quid tale titillaret animum eius, reuoluat secū illud aduersus vanam gloriam, quod ecclesia nobis quotānis refricat: Memēto homo quod cinis es, & in cinerem reuerteris: & illud dominicum aduersus arrogantiam, Qui se exaltat humiliabit, & qui se humiliat exaltabitur: Cū em̃ in fortē domini uocati sumus, eius doctrinam potissimū aduersus huiusmodi vitia sequamur, monētis nos: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Et alibi: Cū feceritis omnia quæ p̃cepta sunt, dicite serui inutiles sumus, vt non solū non efferamur in honore nostro per vanam gloriā, sed etiā non placeamus nobisipsis in operibus nostris per arrogantiam, omnia soli deo accepta ferētes, persuasumq; habentes, tum demū maximū esse meritū nostrū, cū minimū esse reputabimus.

Sequitur altera petitio: nempe, Ad

ueniat regnū tuū, quēadmodum alibi
 præcepit ipse dominus: Primū quærite
 regnum dei, & omnia adiicient vobis.
 Vnde recte hæc petitio opponit vitio
 auaritiæ, morbo omnium pestilentissimo.
 Si quidem vt superbia parens, ita hæc
 radix omnium vitiorū esse dicit: illa lau-
 dis & suipsius amore, hæc lucri cupi-
 ditate æstuās, ex quibus inuidiæ et odia,
 reliquaq; id genus vitia nascunt, Aua-
 ritia siquidem parit nobis, peditores, pa-
 rit fures, parit sacrilegos, parit deniq;
 simoniacos, & quid non: vnde & mala
 omnia. Proinde super hoc vitio discus-
 tienda est diligenter sua conscientia sa-
 cerdoti, num quid cuiquā debeat, num
 quē defraudauerit, maxime sub specie
 probitatis, num laudis vel quæstus gra-
 tia tantum sacrificet, & munus suū tra-
 cket, num deniq; aliquid simoniace, aut
 aliquibus alijs indignis modis, acquisi-
 uerit, sacrū præsertim. Nam in his tãto
 difficilior est sui ipsius probatio quãto
 & satisfactio difficilior. Si quidem alia
 cōmissa nostra solo dolore, & poenitē-
 tia, per confessionē abluere possumus,

DE SACRIFICIO

per hoc vitium, si quid cōmittimus, nō dimittitur peccatū, nisi vel restituatur ablatū, vel male partū expietur. Vnde nō solum expendere nobiscū oportet, si quid cui debeamus, sed etiam si munus nostrū lucri & quæstus causa aliis quando exercuerimus, si sacerdotium, si episcopatū, non propter opus bonū, sed propter bonas opes appetuimus. In his, si qd sacrificaturus intra se offenderit, curet modis omnibus qbus potest sese deo priusquā sacrificet reconciliare. Sic enim Zacheus publicanus antequā Christum in domū suam reciperet, fecit, dicens: Domine ecce dimidium bonorū omniū do pauperibus, & si qd aliquē defraudaui reddo quadruplum. Porro avaritia non in quærendo solum, sed etiā in retinēdo consistit. Vnde dixit Christus: Nolite possidere aurū & argentū, quod aliud nihil est, nisi auro & argento congesto quasi gallina ouis incubare. Vnde monet apostolus: Qui habent tanq̃ non habent, nam vbi thesaurus, ibi et cor hæret, quod, cum in omnibus alijs, tum in cle

audiam
etiam in
vbi thesaurus
est ibi

MISSAE.

24

ricis, qui dispensatores sunt, non solū
spiritualium, sed etiam temporalium, ab
initio ecclesiæ, est valde detestandum,
Sed & in dispensando maxime consis
derandum est, cui dandū, aut quomo
do dandum; vt enim peccat qui nō dat
cui debet, ita qui dat cui nō debet pec
cat. Opes ecclesiæ debent generaliter
pauperibus, sed nō solum si pauperes
sunt, qui stipem per vicos, & templa es
mēdicāt, inter quos nō rari inueniunt
errones, & sycophantæ, & fugitiui, mi
nistriq; multorum facinorū, quæ clam
cōmittunt: sed sunt etiā pauperes in
omni gradu & ordine, quibus piū est
opitulari: nō eos dico, qui bona sua vel
abliguriunt, vel dissipant quomodo
cunq; plusq; de mutuando, quā de sol
uendo cogitant: sed eos quorū virtutis
bus vel res angusta domi, vel fatum ali
quod aduersum obstat, quo minus ad
vsum aliquem ecclesiæ, vel reipublicæ
emergāt: vel qui liberos suos recte edu
care, aut locare præ egestate nequeūt:
qualis fuit ille, cui diuus Nicolaus op
pē tulit: vel qui morbo oppressi, victū

quibus
certe bona
dissipanda
sunt

DE SACRIFICIO

sibi parare non possunt. Sed neq; īex-
 cipiendi sunt, qui se causa regni coele-
 stis castrātes, omniaq; deserētes, Chris-
 tum sunt sequuti, quales sunt monas-
 chi & fratres mēdicantes, quantumli-
 bet hoc genus vitæ detestentur noui, si
 deo placet, Euangelistæ: quasi rectius
 sequātur Christum, qui voto violato,
 rebusq; ecclesiæ cōuasatis, cum scorto,
 vel spōsa dei, aut vxore alterius profu-
 giunt, quales sunt apostatæ tot ordinū,
 quorum libidine & insolētia ignis iste
 potissimum exarsit: Non laudo monas-
 chos discursantes cum pixide per pos-
 pinas & ganeas potandi & pgræcandi
 causa; sed honeste mēdicantes nō im-
 probo. Recte quidem manducant, qui
 labores manū suarū manducant, sed
 non minus recte aliorum laboribus ves-
 cunt, qui spiritualibus alimentis alios
 reficiunt. Nam hic quicquid dicitur
 in monachos, dici in Christum & apo-
 stolos eadem ratione potest a maledic-
 tis. Sed de his hactenus.

Cæterum petitio hæc: Adueniat re-
gnum tuum, ad hoc etiam pertinet, vt
optemus,

MISSAE.

35

optemus, quo deus regnet in nobis, & desinat esse in nobis regnum diaboli. Quamdiu enim vitijs & cupiditatibus malis immerfi sumus, tam diu regnat in nobis princeps huius mundi, & potestates tenebrarum, quæ nisi efficiant regnare in nobis non potest deus: non enim bene conueniunt, nec in vna sede morantur, princeps tenebrarum, & princeps lucis. Sed cum vnum istorum adest, alterum mox ut desinat necesse est. Petimus igitur venire in nos regnum dei, quia soli sufficientes non sumus regnum diaboli excutere, ostendentes nihilominus desiderium & voluntatem nostram illud excutiendi adiuuante dei gratia. Nam qui firmam voluntatem, vel saltem desiderium non habet, resipiscendi, & vitia sua vitandi, neque in hoc operam suam quam potest adhibet, ille frustra deum inuocat, frustra confiteatur & sacrificat, immo iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini, quod in damnis corpus demittit.

Sequitur, Fiat voluntas tua, quo non solum petimus, vt faciamus voluntatem

D

DE SACRIFICIO

dei, nempe opera bona, nam sine illo nihil possumus facere, sed etiam petimus ne voluntas nostra obsistat diuinæ voluntati, quod aduersus inuidiam potissimum est remedium. Nam cum inuidia in hoc consistat, quod dolemus de prosperis, vel dotibus proximi nostri, quibus nos antecellit, ne incidamus in rancorem aduersus deum, vel aduersus potestates, dei vice fungentes, petimus ut fiat voluntas eius: non quod illa fieri non possit absque petitione nostra, sed quod voluntas nostra ab illa non dissideat, neque illi repugnet: ut si quum videamus, aliquem præstare nobis aliquo, & inde arrodatur dolor animi nostrum, dicamus: Tu es domine qui humilias, & qui exaltas, fiat voluntas tua, fiat quod bonum videtur oculis tuis: & sic non impingemus in hunc scopulum. Alioqui, si quid non opere solum, sed etiam ore vel animo obsistimus diuinæ voluntati, neque voluntati ipsius cedit voluntas nostra, indigne nos accedere certi sumus.

Sequitur, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Hic duplicem pas-

nem nobis dari petimus, in subsidium,
 aduersus duplicem corporis & animi
 infirmitatem, nempe luxuriam, & gus- *panem duplicem petimus*
 lam. Alterum de quo ipse dixit: Panis
 quem dabo caro mea est. Et propheta:
 Panem cœli dedit eis, panem angelorū
 manducauit homo: qui ppter ea dicit
 panis noster, quia est ut canit ecclesia,
 nobis natus, nobis datus: & quotidianus,
 quia quotidie offertur & editur in
 ecclesia per ministros, in vsum & vtili-
 tatem communem, ut supra dictum est.
 Cum igitur ut dominus per Malachiā
 prædixit, in omni loco sacrificat & of-
 fertur nomini eius hæc oblatio munda
 corporis eius, cuius esus est in hoc, ut
 maneamus in eo, & mutemur in ipsum,
 proculdubio cum hunc cibum nobis
 dari petimus, mūdi esse, sicut est ipse ci-
 bus, optamus: quod peculiari est ad-
 uersus libidinem seu luxuriam. Cui ma-
 lo omne genus hominū quanto magis
 obnoxium est, vt et sanctissimū Dauidem,
 & sapientissimum Salomonem, & fors-
 tissimum Samsonem superauerit, eges-
 ritq; in præceptis, vt longe sit facilius illa

DE SACRIFICIO

Iud reprehendere q̄ vitare, tanto accuratius custodire se ab illo debet, cum vnusq̄sq̄ qui pane hoc refici postulat, rum maxime sacerdos, qui illum conficit & tractat: quo pacto enim conuenit oblationē mundam, immundo ministro tractare, aut mundum cum immundo miscere, vnusquisq̄ secum expendat: Et propterea ecclesia statuit, sacerdotes esse cœlibes, vt ita quasi cœlestem vitam ducentes, quę cœlestia sunt liberius & dignius exequi possint. In cœlo enim non nubunt, neq̄ nubunt. Hunc igitur cibum, si pro alimento animæ, & purificatione ac custodia corporis nostri, cum fide & veritate poscimus, liberari nos illius virtute a præsura huius flammæ firmissime speremus. Verum non coronabitur nisi qui legitime certauerit.

Alterum panem, nempe cibum & vestitū corporalem, ideo petimus hic nobis dari panis solius nomine, vt in nobis omnem luxum & gulam amputemus. Non em̄ petimus nobis dari cœnas dubias, mensas Lucullianas, victū

ac vestitū splendidum, sed panem tantū
 quotidianū: quia alij cibi mutant, panis
 vero quotidianus est homini cibus, &
 tam diuiti quā pauperi cōmunis. Neq;
 petimus in multos dies, sed tantū ho-
 die, iuxta illud euangelicū: Nolite solli-
 citi esse de crastino, ne videlicet nimia
 cura & sollicitudine corporis nostri ita
 distineremur, vt animæ necessarijs &
 cōlestiū rerum contemplationi, libere
 vacare non possemus. Alioquin hic
 sollicitudinem prohibet Christus, non
 operam: nam & apostolus pro semine
 spiritali, temporalem messem exige-
 bat. Quo pacto autē recte petit is panē
 sibi tantum dari, cuius studium est vnus
 cum, ventrem innumeris cibis & poti-
 bus distendere: qui totus nihil est nisi
 venter, totusq; eius nō nisi in scyphis &
 patinis est animus, qui orans vel sacri-
 ficans crapulam hesternā ructat, nimis
 rum deo prorsus illudere videtur. At
 quantū sit vitiū humani generis luxus
 & gula, audiat qui non credit Ezechie-
 lem dicentem, capite 16. Ecce inquit
hæc fuit iniquitas Sodoma. Superbia,

D iij.

DE SACRIFICIO

saturitas panis, ocium, manū pauperi
 nō porrigebant, & fecerunt abomina-
 tiones: Quo loco Hieronymus, supbia
 inquit, saturitas panis, rerum omnium
 abundantia, ocium, & delicia peccatū
 Sodomiticū est. Atq; hic nomine panis
 omne cibi genus, & saturitas eius, gula
 intelligitur. Audiat item Augustinum
 super Genesim de incestu Loth cum fi-
 liabus suis cōmisso, ebrietas, inquit, des-
 cepit, quem Sodoma nō decepit, vritur
 ille flammis mulierū, quem sulphurea
 flamma non vrebat. Audiat postremo
 Hieronymum de Noe ebrietate: Noe
 inquit ad vnius horæ ebrietatē pudens
 da sua nudavit, quæ per sexcentos ans
 nos contexerat. Ne plura recenseam,
 ideo præceperat dominus summo sacer-
 doti Aaron, ne vinū, & id quicquid in-
 ebriaret, biberet, & filij eius sacerdotio
 fungentes. Ideo Apostolus vetuit in-
 briari vino in quo est luxuria. Ideo sa-
 pientissimus Salomon tantū victui ne-
 cessaria dari sibi petebat. Ideo deniq;
 panem tantū a se peti dominus nos doc-
 uit, quod ingluviens cibi & potus sit

Ebrietas

*Idcirco
dicitur
nobis*

*Idcirco
dicitur
nobis*

Idcirco dicitur, dominus a se

MISSAE.

28.

omnis libidinis, & omniū malorū causa potissima: alioqui sine Cerere & Baccho friget Venus. Quē ideo hic dixisse volui, quod vitium hoc gulæ & ebrietatis, adeo vulgo receptū est apud plebsq; vt iam non pro vitio, sed pro virtute reputetur, quēadmodū apud ceradones & pellifices, foetor ipsorū vsu illis fit pro odore. Idq; videre licet nō inter eos solū, quos sæculares vocamus, sed etiam, quod indignum dictū est, inter sacerdotes, inter religiosos, atq; adeo inter nos, qui in specula constituti sumus. At quis speculator bonus nisi sobrius: nam ebrius vt dormiat, & stertat necesse est, venitq; inimicus homo, & supseminat zizania tritico, venit aper, & depascitur vineam, venit fur, & per fodit domū, venit lupus & rapit ac dispergit oues, & quid non? Apostolus vero pulsans ait, Attēdite vobis & cuncto gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, vt regeretis ecclesiā domini, quam acquisiuit sanguine suo. Et proinde recte Origenes ait, vt sobrietas omnium virtutum mater est, ita via

D iij.

DE SACRIFICIO

*Ebrietas
talis
effert*
cissima ebrietas omnium vitiiorum est origo.
Non arbitretur ergo quisque id leue esse
vitiū, in sacerdote præsertim, quod for
tes frangit, ingeniosos hebetat, sapien
tes dementat, castos effœminat, sanctos
corrumpit, timeatque unusquisque heluo
illud Esaia: Ve qui consurgitis mane
ad ebrietatē sectandam, & potandum
usque ad vespērā. Nos vero ministri dei,
iuxta Apostolum, sobrie, iuste, & pie
vivamus in hoc sæculo, ut digni inue
niamur ea sorte, in quam vocati sumus.
Neque tamen ita restringenda est nobis
esca & potus, ut non quandoque, & nobis
ipsis, & proximis nostris citra crimen
morem geramus. Nam & Apostolus
iubet gaudere cum gaudentibus, & flere
cum flentibus. Exigit enim interdum
ius hospitalitatis & dilectionis, ut non
omnino abstemii & Pithagorei simus,
ut edere & bibere, quæ apponunt non
recusemus. Verum ad humanitatē, non
ad superfluitatem, ad solatium, non ad
vituperiū, ad lætitiā, non ad insaniam,
omniaque cum gratiarū actione sumētes;
neque, ut docet Augustinus, cogantur

*Quia tamen nobis et
propter vitiū est*

MISSAE.

29

diuites pauperū cibis vesci, vtant̃ super
fluis, dent necessaria inopibus, vtantur
preciosis, dent vilia pauperibus. Non
enim propter aprum, sed propter po-
sum mortem primus homo inuenit,
& Esau primatum suum non propter
gallinam, sed propter lenticulam per-
didit, vt non cibus vel potus sumptus,
sed animus fumentis, non res, sed mo-
dus expendi debeat.

Sequitur, dimitte nobis debita no-
stra. Hæc petitio duobus vitijs oppo-
nitur, videlicet acediæ, quando debita
nostra petimus nobis dimitti, & iræ,
quando iuxta præceptum domini, di-
mittere nos debitoribus nostris pro-
fitemur. Vitium acediæ multifariâ com-
mittimus, dum ea quæ tenemur, & quæ
deo promittimus, per ocium & torpo-
rem nō exequimur. In baptismo pro-
fessus est vnusquisq; nostrum fidem
Christi, vera autē fides est, quæ per cha-
ritatem operatur. Alioquin fides sine
opere, est id quod arbor sine fructu. Re-
nuntiauit vnusquisq; Satanz, & eius
operibus, & hæc est generalis christi

in baptismo

DE SACRIFICIO

anorum professio, generalis omnium obligatio, qua nos ab initio obstrinximus. Debemus igitur omnes ex æquo, & facere id quod promissimus, & non facere quibus renunctiauimus in baptismo. Porro præter hoc generale debitum cuiuslibet christiani, sunt & alia specialia debita vniuscuiusque ordinis hominum. Habet enim suum debitum, seu officium Rex, habet suum Episcopus, habet sacerdos & monachus, habet denique miles, ad quod unusquisque in sua vocatione se obstrinxit: quod quia notius est, quam declaratione indigeat, quid quisque ex officio, seu professione sua præstare teneatur, quid Rex in coronatione, quid Episcopus vel sacerdos in consecratione, aut monachus in voto ædito promiserit, quid miles vel pro stipendio, seu bonis acceptis, vel pro militari sacramento & dignitate quaesita teneatur: quid denique & alij omnium ordinum homines, usque ad opifices & colonos debeant, in eo ad quod per dei ordinationem est quisque ipsorum designatus, nolo hic esse diffusior: quomodo non

solum peccamus, dum mala committimus, aut dum mandata transgredimur, sed etiā dum bona opera, & officia nostra debita exequi negligimus. Nam vnusquisq; debitum & officium suum sciens rectius hæc secū expendere poterit. Neq; hic proprie illud, quod debemus, sed peccatū in debito non reddendo commissum, & pœnam pro illo debitā nobis remitti petimus. **Et proinde** accessurus ad mensam domini, cum omnis christianus, tum potissimū sacerdos, exploret seipsum, quo pacto tam in cōmittendo, quā etiam in negligendo, seu obmittēdo deū vel proximū offenderit, idq; magis in animi, q̄ in corporis vitijs, quæ sola vulgo cōsiderant, est indagandū. Nam vt inq̄t Gregori: Peccata corporis sunt maioris infamie, & minoris culpæ, peccata vero animi sunt minoris infamie, et maioris culpe. Sunt quidē hæc sacerdotis & episcopi debita nō vulgaria, nempe, cōtinentia, temperantia, & preces, quas vocamus horas canonicas. Sed sunt & alia debita longe maiora, quæ cum apud apostolū

debitum

DE SACRIFICIO

lum, tum in libris canonicis abūde sunt
 descripta, quæ pro nihilo ducuntur a
 multis. Vnde non solum dolendum &
 cōfitendum est de transgresso ieiunio,
 aut ebrietate cōmissa, de attrectata mus
 liercula, vel de prætermiſſis aliquibus
 preculis, sed etiam de omiſſis charis
 tatis operibus, de omiſſa cura gregis
 crediti, de impietate, de ſocordia in hæ
 resibus & blasphemijs, quæ in deum
 cōmittunt, de negligentia in vitijs cor
 rigendis, in docēdo verbo & exemplo,
 de latente ambitione, de fraude & cus
 piditate, de auaritia, de vsura, aut ſimo
 nia commiſſa, de odio, & maledicentia,
 & alijs id genus grauissimis vitijs, de
 quibus pauci sunt, qui seipſos examinēt,
 & pœnitere, ac ſatiſſacere de illis cus
 rent: suntq; qui magis timeant accessu
 altaris non dicto, quam fratre non res
 conciliato accedere.

Porro petentes dimitti nobis debita
 nostra, subiungimus, ſicut & nos di
 mittimus debitoribus noſtris, qđ mere
 est aduerſus iram. Dominus enim res
 demptor noſter legem charitatis inter

MISSAE.

311

nos stabiliens, hoc potissimū præcepit,
 vt dimitteremus alijs commissa ipsorū,
 si & nostra nobis dimitti volumus. Et
 proinde vt facilius a deo impetrare ve-
 niam possimus delictorum nostrorū,
 testamur iuxta illius præceptum, nos
 quoq; debitoribus nostris dimittere.
 Et quia multi in hoc præcepto hallu-
 cinari, & sese excruciare solent, quicq;
 hunc locū exponunt nimis difficulter,
 & perplexe rem tractant, quid, cui, aut
 quo modo sit remittendum, distinguen-
 tes statum perfectum & imperfectum;
 nos omissis his tricis & labyrinthis,
 qualis remissio fieri debeat, ex doctrina
 ipsius redēptoris nostri breuiter dis-
 scamus. Omnis enim homo, ut inquit
Augustinus, debitor est dei, & debitor
rem habet hominem. Et proinde sicut
 ille nobis debitoribus dimittit, ita &
 nos debitoribus nostris dimittere tene-
 mur. Ille enim quamuis nos omnes ita
 ex æquo diligat, vt etiā pro crucifigen-
 tibus se deprecatus sit, tamen in para-
 bola illa de seruo, qui decem millia ta-
 lentorū debebat, cum remissionē pere-

DE SACRIFICIO

suadet, addit remissionis causam, quod
nō habebat ille vnde solueret, & patien-
tiam de se haberi rogabat. Cum Mariæ
peccatrici pedes suos lachrymis rigati
peccata multa dimisit, addidit etiam
causam, quia dilexit multum: cum ro-
gabat in cruce pro crucifigentibus se,
addidit & illic causam, quia nescirent quid
facerent. Non saluauit latronem a dex-
tris pendentem, nisi confitentem, & se
factis suis digna pati, & illum deū esse,
precantemque ut eius in suo regno me-
mor esset, & reliquis in hunc modum.
Sic & nos ut diligere omnes inimicos
tenemur, ita tenemur omnibus etiā ini-
micis remittere, animo quidem simpli-
citer, opere nō pinde, nisi vel adsit causa
vel charitas exigat. Nam & parabolam
supradictam de seruo debitore, domi-
nus concludens ait: Sic vobis faciet pa-
ter, nisi remiseritis suo quisque fratri de
cordibus vestris, rancorem tantum de-
signans. Fit enim plerumque, ut in remit-
tenda culpa, magna culpa committatur.
Alioqui non recte hortaretur apostolus,
in promptu habendum, vlcisci omnem

MISSAE.

32.

inobedientiā, si passim quomodolibet
 esset remittendum, præsertim per ma-
 gistratus omnis ordinis, quibus scriptū
 est: Sanguinem nocentis de manu tua
 requirā. Nam vt inquit Ambrosius, Si
 ira nō fuerit, nec doctrina proficit, nec
 iudicia stant, nec crimina compescunt.
 Itaq; qui cum causa non irascit, peccat,
 patientia irrationabilis vitia seminat, ne-
 gligentiam nutrit, & non solum malos,
 sed etiā bonos ad malum inuitat. Nam
 quando sic proximos, sicut nos ipsos
 diligere tenemur, restat vt & vitijs ipso-
 rum sicut & nostris irascamur. Atq;
 hæc in causis publicis. In priuatis vero
 nostris, docet etiam abunde iple domi-
 nus, quo pacto nos gerere debeamus.
 Si inquit peccauerit in te frater tuus,
 corripe eum inter te & ipsum, subdēs
 causam, quod si audierit, lucrifactorus
 esset fratrem: si non audierit, iubet adhi-
 bere testes, si neq; tum audierit, iubet di-
 cere ecclesiæ, quam si non audierit, tan-
 dem iubet habendum pro ethnico &
 infideli. Et hoc est illud quod scriptum
 est, mihi vindictam, & ego retribuam.

*Stylo
 ma nō
 repa nō
 est*

DE SACRIFICIO

Ad deum enim iniuriā suam refert illē,
qui ad ecclesiam, cuius ipse caput est,
& ad præsides tam ecclesiasticos, quam
seculares, qui ministri sunt eius, causam
& iniuriam suam defert, & nō ipse per
se ultionem quærit. Et proinde omnia
hæc diligenter consideranda sunt, vt
neq; grauiorem in nos iram dei pro-
uocemus, cum orantes dimitti nobis
debita nostra, non dimittamus proxi-
mis nostris, neq; in dimittendo culpam
erroris vel negligētiæ incidamus, dum
per incuriam, aut nimiam indulgentiā,
vel publicam, diuinam & humanam,
vel priuatam nostram causam lederes-
mus. Nam vtiq; & nosipfos, si alios vt
nosipfos, diligere debemus. Sed vt que-
cunq; a nobis fierent, siue in hanc, siue
in illam partem, omnia cum dilectione
& charitate fierent, omniaq; tenderent
in bonum, cōmune præsertim, qui vni-
cus esse debet omnis vitæ & actionum
nostrarum scopus. Nam & non nostro
tantum, sed totius ecclesiæ nomine ora-
mus, non priuati solum, sed etiā cōmu-
nis boni causa, adeo vt si quis orando
dicet:

MISSAE: 33

dicat: Sicut & nos dimittim⁹ debitoribus nostris, si nō dimittit, per hoc taxamen nō mentiat, neq; peccet, etiā si ipsi nihil prosit oratio. Fieri enim potest, vt aliq; qui in ecclesia sunt, cuius nomine orat, dimittant. Et vt breuib⁹ concludam: Sicut deus diligit nos generaliter omnes, ut creaturam suam (nam illud, sic deus dilexit mundum, de omnibus dictum est hominibus) habet tamē particulariter quos odit propter vitia: ut apostolus detractores, & alios, quos enumerat, vocat deo odibiles. Sic & nos diligere omnes proximos nostros tenemur generaliter, vt homines nobis æquales: particulariter vero sunt quos odio habere debemus, si vel vitiosi sint, vel ad bonum impedimento: sic enim Christus etiam patrem & matrem odiosos præcepit. Ad eundē modum, sicut Christus dimittit per misericordiā generaliter omnibus hominibus peccata, sicut & generalit̃ pro omnibus satisfecit: sunt tamen & plures particulariter, qbus non dimittit, quos partim damnat, partim vel hic, vel in futuro

E

DE SACRIFICIO

castigat, alios ex dilectione, alios ex ira: pindeq; orat Psaltes, nō vt nō arguat, sed ne in furore arguat. Sic & nos remittere quidē tenemur generalit̃ omnibus vt p̃ximis, irasci tamē particularit̃, & non dimittere debemus delinquētibus, tam in nos, q̃ in alios, cum res postulat. Nam nō minor est virtus iustitiā q̃ misericordia, quā ambæ condire debent rationes omnes vitę & actionū nostrarum. Tametsi vbi ambę ad stateram ponant̃, semper misericordia præponderare debet, tenemurq; zelo misericordię, & dilectionis, semper & omnia dimittere, zelo iusticię nō semper, neq; omnia. Saluberrimum est tamen ad veniam consequendam, semper & omnia in nos commissā dimittere, quod ut perfectissimū est, ita sine singulari dei gratia præstari non potest.

Sequitur vltima petitio, Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo, amen: omnem seriem orationis, quasi epilogo quodā concludens, nempe, ne mala prædicta tam corde, quam etiam opere committamus. Non putes

mus autē, quando cum propheta oramus: Proba me domine, & tenta me, vre renes meos, & cor meū, huic nos aduersari quod hic precamur, & ne nos inducas in tentationē: aliud est enim duci ad tentationē, aliud induci: ducimur ad certandum, inducimur vero ad succumbendum. Petimus igitur a deo, nō vt nos non ducat in tentationem (nam beatus vir qui suffert tentationē) sed ne inducat in potestātē tentationis, vt vis delicti illi non succumbamus. Dicitur autem nos inducere, quando permittit succumbere, estq; hic modus loquēdi non infrequens in scripturis, quemadmodum in Amos dicitur: Non est malum in ciuitate quod deus nō facit, hoc est, fieri non permittit. Ideo vero petimus a deo, ne inducamur in tentationē, quia ille sperantes in se, & auxiliū suū implorātes non sinit tentari supra quā ferre possint. Addimusq; sed libera nos a malo, a dæmone scilicet, qui non tentat, vt probet, sicut deus, sed tentat vt fallat: in eius tentationē non induci solum, sed etiam duci periculosum est. In

DE SACRIFICIO

Amen
summa, cum a malo liberari petimus, auxilium dei aduersus mala omnia tam corporis quam anime imploramus. Concludimus autem per particulam, amen: quæ vere vel certe significat, ut ostendamus nos certos esse, nihilque in fide hæsitare, quod ea impetraturi simus, quæ ex animo & vere petimus: non quidem meritis nostris, sed eius benignitate, qui ea nos a se petere voluit, et præstare potens est.

Hactenus orationem dominicam oculis mentis nostræ, pro speculo exhibuimus, quæ una ad contemplandum, & probandum nos ipsos de merito sufficere nobis videbatur: perstrinximusque summam duntaxat eorum, quæ huc attinere videbantur: reliqua vniuscuiusque vel coniecturæ, quæ facilis est ex prædictis, vel lectioni, ad quam varij libri suppetunt, relinquentes. Superest, ut cum nos de fide, meritisque, & commissis nostris diligenter explorauerimus, si quid in nobis boni nostri inuenerimus, oremus, ut nos dominus cõseruet: quem admodum orauit Psalter: Conserua me domine, quoniam speraui in te: ne ab

MISSAE.

35

hoc, si quid a nobis rectum sit, deflectamus. Si vero aliquod vitium vel peccatum nostrum depræhenderimus, oramus cum eodem Psalte: Miserere mei deus secundum magnam misericordiã tuam, & secundum multitudinẽ miserationum tuarũ, dele iniquitatẽ meã. Et cũ triplici modo peccare solemus, videlicet corde, ore, & opere, triplici quoq; modo expiare, & purgare nos curemus: nempe, dolore, confessione, & operibus bonis: quẽadmodum hortatur nos dominus per prophetã: Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: oraturiq; vel rem diuinam facturi, abstergamus prius maculas nostras, iuxta Chrysostomũ sic nos monentem: Largas effunde lachrymas, ingemisce, misericordie pauperibus de tuis offeras, si iniuriatus cuipiã es, satisfacias abunde, reconcilia te illi. Et ne magis oratione tua deus irretetur, deterge linguã oraturus. Vita enim & mors est in manu linguæ, & lectus diaboli omne con-

*peritiam
inde
ore et
opera*

E in

DE SACRIFICIO

uitium, & ira: nō vt noui euangeliste se comparant, nihil nō agētes cōtemptu & cōuicijs, deq; euangelio loquuti ne umbrā quidē euangelicā, nedum rem ulla praeſtātes, & breuiter omnes normas, totamq; chriſtiani hominis vitam, in normas & vitā Cynicā, Cyclopicāq; vertentes, diuinis & humanis legibus dormientibus. O mores, o tempora.

DE SCIENTIA.

DE scientia qua seipsum sacerdos explorare debeat, ea duntaxat tractaturi sumus, quæ nobis illa, quæ ad sacrificium hoc attinent, & quid significant, declarat: non quidem rhetoricā, aut poeticen, sed neq; sophisticā, aut Philosophiam ſacularem, cum Philosophia Chriſti ex diametro pugnantē: ſapientia enim huius mūdi, ſtultitia eſt apud deum, teſte apoſtolo. Tametsi diuinus omnis cultus ex psalmis potissimum, & hymnis: hoc eſt, carminibus cōſtet: immo tota ſcriptura ſacra ubiq; tropis, allegorijs, & alijs poeticis figuris ſcateat: tantum abeſt, vt merito vi-

superari possit, si quis ad intellectū, & condimentum sacrarum literarū hęc studia degustet, & accommodet: vt fecerunt prisci illi sanctissimi doctores: nō vt nūc aduersum illa vociferantur quisdam, qui nihil aliud student toto tempore, nisi vt inepte loquantur, & inepte scribāt: vnde iam passim & hæreticis ludibrio sunt, & catholicis fastidio. Ad scientiam igitur sacerdoti necessariam, hęc si qd Augustino credimus, regunt: sacramentorū liber, lectionarius, antiphonarius, baptisteriū, computus, canones poenitētiales, psalteriū, homilia per anni circulum aptæ, & hoc genus alia: quæ omnia in præsens missa facimus, tantum ea, quæ ad sacrificiū nostrum pertinent decerpemus.

Verum hic rursus dimicandū erit nobis cum æmulis nostris, ritus, & cærimonias ecclesiasticas impugnātibus, quorum hęc notissima sunt paradoxa: figuras omnes rebus manifestatis abrogatas: deū in spiritu & veritate colidere, non in cultu, aut signis exteris oribus, cærimonias legis antiquatas,

E iij

DE SACRIFICIO

Christum & apostolos nihil eorū egisse, & cætera huius farinæ: quibus tamen etsi iam satis superq; responsum sit, a viris doctissimis, sintq; eiusmodi ipsorum nenię egregie confutate: tamen & nos quasi post terga metentium spicas colligentes, breuib; hic pro instructiōe simplicium illis ante omnia respondendum duximus.

Quod igitur ad figuras attinet, pro ducimus primum in aciem diuī Ambrosii, tria tempora distinguentem: vnum in umbris, seu figuris tantum: alterum in rebus sub figuris: tertium in rebus reuelatis. Prima fuit veteris legis ætas: secunda est nouæ: tertia erit in cœlo. Cessarūt igitur figuræ veteris legis, quæ tantū figurę fuerunt: sed rebus figuratis superuenientibus, nihilominus superinductæ sunt aliæ figuræ, & signa, sub quibus res ipsæ sunt nobis a Christo, & Apostolis traditæ: quod facile est ex omnibus sacramentis, & institutionibus noui testamenti, comprobare: nam & sacramenta ab eo dicuntur, quod sint inuisibilis græ

tiæ visibilia signat: quemadmodum baptis-
mus constat ex re, & signo exteriori,
nempe ex spiritu & aqua: quemadmodum
constat & eucharistia, ex substantia
inuisibili corporis & sanguinis Christi,
& signo seu figura visibili panis & vini:
quemadmodum item gratia præbyterij,
teste apostolo, datur per impositionem
manuū signo exteriori: & ad eundem
modum in alijs sacramentis salus & gratia
latenter sub signis exhibentur: sed &
humilitas Apostolis in vltima cœna
commendata est, cum signo exteriori,
nempe cum ablutione pedum, nõ datus
illis spiritus sanctus, nisi sub signo
linguarum, non illuminatus cæcus nisi
luto & sputo facto. Denique ne multa
cõmemorẽ, & sermones, & præcepta illa
Christi, potissimum in similitudinibus
& parabolis, quasi in figuris quibusdam
sunt nobis tradita. Cesserunt igitur
figure Mosaicæ, non solum rebus, sed
etiam nouis figuris, res figuratas
continentibus: cesserunt sacramenta
veteris legis, sacramentis nouæ legis,
quod hæc gratiam, quam

DE SACRIFICIO

velatam habent, præstare possunt, illā non poterant: & quamuis haberi potest ipsa gratia per solam fidem absq; signis externis: quemadmodū ait Augustinus de eucharistia: Crede & manducaſti: quemadmodum item gratiam baptisimi latro ille dexter obtinere potuit absq; ablutione externa: tamen si & manducatio, & ablutio corporalis omitterentur, non ex defectu vel necessitate, sed ex negligentia, vel contemptu institutionum Christi & ecclesiæ, nihil proficeret fides, etiam si montes transferret.

Quantū spectat ad cultum & signa externa, fatemur Christū prædixisse, de adoratione patris sui, in spiritu & veritate, eamq; adorationē in omni loco futurā, sed ideo ita prædixisse, qđ per spiritum sanctum peruenit ad noticiā veritatis, hoc est filiū: per veritatē vero ad cognitionem patris: & ideo prius dixisse in spiritu, postea in veritate deum esse colendum: addidisse vero in omni loco, quod in omnem terram exiuit sonus Apostolorum: alioqui si externo

cultu, seu signis adorari non deberet
 deus, cur Christus ipse in cœna gratias
 egit? cur benedixit? cur hymnū dixit?
 cur in horto orans p̄cidebat? si id fieri
 spiritu sufficiebat? & si nullus sit specis
 alis adorandi locus, cur illam domum
 suam, domum orationis dixit, ex qua
 ementes & vendentes eiecit? cur Apo
 stoli ascendebant in templum ad orans
 dum? & cum ille non solum spiritaliter,
 sed etiam corporaliter nobiscum
 esse voluerit, cur & nos illi nō spiritali
 ter solum, sed etiam corporaliter cultū
 non exhibeamus?

Porro quod ad cæremonias perti
 net: quid non cum illis fecit Christus,
 & Apostoli? natus est angelis canentibus,
 pastoribus adorantibus, regibus
 illum cum auro, mirrha, & thure salutā
 tibus: seruauit omnes ritus & cære
 monias veteris legis, quam per nouam
 adimpleturus venerat: baptisatus est
 apparēte spiritu sancto, voce patris au
 dita, Ioanne illum lauante, dedit apo
 stolis potestatem remittendi peccata, du
 cens illos seorsum, & insufflans in eos,

*Cultus
 spiritus
 dei, non
 est nō
 nandus*

*Cæremonie
 nouæ
 legis*

DE SACRIFICIO

Confecit eucharistiam & sacrificium illud suum secundum ordinem Melchisedech, accepto pane, eleuatis oculis, gratijs actis, cum benedictione. Postremo quando iam realiter sese oblaturus esset in cruce, & sacrificiū illud visibiliter peracturus, quod nobis sub specie in sui memoriam mystice faciendo reliquit: licet sese voluntarie obtulera, voluit tamē nihilominus vendi, capi, ligari, duci a pontifice ad pontificem, a præsidente ad præsidentem, veste alba & purpurea indui, coronari, deniq; & adorari, & cetera quę sunt notata: an hec omnia non fuerunt signa exteriora & cęrimonię? Quod igitur ecclesia catholica per hoc mysticum sacrificiū mortem dñi anuncians: iuxta documentum Apostoli, recolit eius passionem, non tantū spiritu, sed etiam signis exterioribus, cum illa omnia, quę tum agebantur cum illo in ignominiā, verterit in eius laudem & gloriam, cęrimonijs ad instar passionis eius & ornatu instituto, qui non solum memoriam ipsius passionis, nobis iugiter reduce

ret, sed etiam ornatum interiorē sacerdotis representaret, vt inferius patebit. An quisq; cui vel mica sit rationis, aut pietatis, audeat hæc instituta ecclesiæ, immo spūs sancti doctoris ipsius, damnare aut reprehēdere? Si recte philosophus ille barbam pmittebat, vt illam inuoluens nihil puerile ageret, cur nō recte sumat sacrificaturus eum ornatū, qui & sacrificium redemptoris nostri designat, & sacerdotem professionis ipsius, quasi admonet: non facit fateor ornatus sacerdotē, aut cuculla monachū, sed neq; bullę, aut torques aureus facit equitem, quem vocant auratum, aut toga senatorem. Tantum valere potest oratione anus paupercula, quantum sacerdos ornatissimus, & manu tantū valere potest in prelio plebeius homo, quantum homo patricius, tam penulatus miles, quam purpuratus eques, & plerumq; plus. Occinitur, dicite pontifices in templo quid facit aurum? sed eadem ratione recini potest: dicite vos procures, in collo quid facit aurum? & tamen quantū res rebus, & homo ho-

DE SACRIFICIO

mini interest, vel his signis, & cultu exteriori denotatur: vt quemadmodum ordines, & ministeria hominū sunt distincta, ita & ornatus, & signa exteriora sint distincta: Alioqui nihil inter res & ordines hominum distaret, omniaq; confunderentur, cum omnes ex æquo simus homines, & bona interna, tam plebeijs, q̃ nobilibus sint cōmunia

Vt igitur breuibus concludā, quē admodum spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicq̃, si addis spiritū carni, proderit haud dubie caro: alios qui verbum quod spiritus est, non fuisse incarnatū, si nihil prodesset caro: quemadmodū item scientia inflat, charitas ædificat, si addis charitatem scientiæ, non inflabit, & proderit scientiæ: ita signa & sacramēta non præstant per se quicquā, sed adde visibilibus signis, inuisibilem gratiam, & totum præstābunt, eruntq; signa & sacramenta proficua: ita etiam nō est pietas cultus externus & cærimoniæ, sed adde pietatē quā cultus & cærimoniæ illæ designāt, ac excitant, & erit vberior pietas: non

MISSAE.

40

facit sacerdotē vestis, aut cuculla monachum, sed adde mores vestitui congruos, erit sacerdos & monachus dignior: non facit torques equitem, sed adde virtutem torqui, erit eques speciosior: nam pulchrior apparet qui sua iura tenet. Impetrat anicula tantum, quantum sacerdos ornatissimus, si adsit dei gratia: adde hanc ornato sacerdoti, & impetrabit plusq̃ vel anicula, vel quisq̃ alius prophanus, seu laicus, nō solū ratione gratie, sed etiā ratione officij. Nam & Caiphas, licet gratiā dei nō habuerit, quia tamen Pontifex fuit anni illius, nō ex seipso, sed ex spiritu sancto protulit vnū hominem mori oportere pro populo: non delectatur deus ritibus & operibus cærimonialibus, sed adde pietatis & deuotionis mentē, propter quā instituta sunt, & delectabitur. Non præstat aliqd aurum & gemmæ in ecclesia, neq̃ vnguentum effusum, in caput & pedes Christi quicq̃ præstabat, & tamē apostolos murmurantes, vt quid perditio hæc, dominus reprehendit: non q̃ ille sumptu nostro

DE SACRIFICIO

ad cultum suum indigeat, neq; enim
spirituali nostro cultu eget: sed quod
hinc ostēditur, & pietas nostra, & dei
in cuius ministeriū hæc adhibent ex
cellentia: alioqui quare his ornari tem
pla sua in veteri lege p̄ceperat, nisi ista
illi congruerent. Et si aurea vasa ad sa
cificia pecudum fieri voluit, quid ni
velit ad sacrificium corporis & sangui
nis sui pagendum, preciosissima queq;
parari: & proinde cum primū in mun
dum prodijt, oblatū est illi aurum, thus
& mirra: aurum vt regi, thus vt deo,
& mirra, vt homini mortali. Vnde &
sacerdotes qui figuram eius gerūt, res
c̄te vasis preciosis, & odore sacro in
diuinis vtuntur, hæc eadem designans
tes, quæ trium magorum munera des
signabant: de quibus omnibus longū
esset differere, & non attinet omnium,
quæ ab ecclesia fiunt, omnibus rationē
reddere: Nam neq; omnibus datū est
nosse myſteria regni cōlestis: neq; si
nihil tenendū & agendum esset in di
uinis, nisi quod Christus & apostoli sta
tuerunt & egerunt, opus fuisset dari
spiritum.

*Aurum
thus
mirra*

MISSAE. 41

spiritū sanctum ecclesiæ: nec valet hæc
negatiua, non est in scripturis, ergo nō
fuit vel esse non debet, cum acta omnia
ac traditiones Christi & apostolorum
non cōtineat euangelium, aut scriptus
ræ apostolicæ, nec mundus libros cas
pere posset, vbi omnia acta Christi cōs
scribi deberent, teste euangelista: &
apostolus non omnia per epistolas tras
debat & disponebat: testaturq; Ignas
cuius traditiones apostolorum a se cons
scriptas esse, quæ nō extāt. Sed & scrip
tum euangelium haberi non debes
ret in ecclesia, quod nō scribi sed præ
dicari sit præceptum a Christo, & les
gem eius non in tabulis, sed in cordis
bus fidelium scribendam dixit Apo
stolus, si nihil haberi & agi deberet, nis
si quatenus in scriptura noui testamēti
reperiatur. Sed iam tandem institutum
nostrum prosequamur.

Scire oportet sacerdotem, cui mun
us celebrandæ missæ incumbit, quid
missa ipsa sit, & quæ ad illam requirā
tur, quid ea significant, & quomodo
deniq; rite peragantur: si intentio, sine

DE SACRIFICIO

missa

qua omnino non valet hæc actio, debita esse debeat. Missa multifariam definitur & interpretatur a scriptoribus. Alij em̄ ab hebreo deducūt, quod oblationē sonat: alij id esse volunt, quod græcis liturgia, hoc est ministeriū. alij a dimittendo populo, peracto sacrificio, alij ab amissione cathecumīnorum & excōmunicatorum: simpliciter tamen missa a mittendo dici videtur: quēadmodū collecta a colligendo: iuxta qđ rogamus in canone, vt deus iubeat pferri hanc oblationē, per manus sancti angeli sui, in sublime altare suum, vt ita ab eo quod per illum oblatio & preces nostræ mittantur ad deū, missa dicatur: vnde in fine dicitur. Ite missa est: nempe oblatio in cœlum transmissa: Et quia redemptor noster cruci affixus, titulo trium linguarum designabatur: ideo etiā missa catholica, quæ sacrificiū illud repræsentat, ex tribus linguis cōstat. Hebreæ est, amē, alleluia, osanna & sabaoth. Græca kyrie eleison & hymas: Latina reliquæ: viderint igit̄ hæretici, quā recte missas suas alijs linguis

MISSAE. 42

deblaterant. Tria item sacrificia missa
 completitur: primum poenitentiae, de
 quo Psaltes: Sacrificiū deo spiritus cō-
 tribulatus, quod sacerdos facit per cō-
 fessionē. Alterum est iusticiæ, de quo
 idem propheta: Sacrificate sacrificium
 iusticiæ, quod fit per præfationem, dū
 monemur omnes gratias agere deo.
 Tercium est eucharistiæ, de quo idem;
 Et tibi sacrificabo hostiā laudis, quod
 sacrificiū fit in canone: prima duo quis-
 q; fidelium perficere potest: terciū non
 nisi sacerdotes iuxta ordinationem dei.
 Requiritur autē ad missam; alia, sine
 quibus, vel sine aliquo ipsorum nihil
 omnino fieri potest: alia sine quibus
 quidem potest fieri, sed non absq; gra-
 ui peccato, nisi summa vrgeat necessi-
 tas: nonnulla etiam quæ tantū ad ho-
 nestatem & decorem huius sacrificij
 pertinent.

Ea sine quibus nihil efficitur, sunt
 imprimis verba consecrationis panis
 & vini, quorum virtute fit transmuta-
 tio, seu transubstantiatio in corpus &
sanguinem domini: est deinde minister

F ij

*missa
 tria sa-
 crificia
 comple-
 titur*

DE SACRIFICIO

idoneus, nempe sacerdos legitime cōsecratus, ab alio enim verba prolata nihil omnino efficiūt: ea ratione, quod ita deo placuit, ita ordinauit, hanc tulit legem, vt inquit Bessario: nā vt p verba semel prolata, hoc est corpus meū, data est forma & vis tota transmutādi panis & vini: ita per verba, hoc facite in mei commemorationē: data est virtus & gratia sacerdotij Christi apostolis, et ab illis dehinc alijs, per impositionem manuum operante spiritu sancto. Est item intētio debita sacerdotis, vt videlicet intendat hoc facere, quod faciens dum Christus in memoriā sui præcepit, & ecclesia instituit: figuram agens ipsius Christi, & verba illius instrumētā taliter pronūciāns, qbus solis hoc totum mysterium perficitur: nihil enim hic magis a bono, nihil minus a malo præstatur sacerdote, cū hoc sacramētum non in merito consecrātis, sed in verbo fiat creatoris, vt ait Augustinus. Est postremo apta & conueniens materia, nempe panis triticeus, & vinum vitis, Christi instituto, qui seipsum &

designat per granum frumenti, & vitē
veram vocat in euangelio. Si quid ex
predictis, vel alijs verbis, vel per alia
um, aut alia intētionē, aut super aliam
materiam actum fuerit, nihil prorsus
efficitur, opera, vt dici solet, luditur.

Ea vero quæ ad esse rei necessaria quæ
dem nō sunt, sed sine graui piaculo præ
termitti non possent, aduersus ordina
tionē ecclesiæ catholicæ, nisi ineuitabi
lis aliqua cogeret necessitas, sunt huius
iusmodi: mysterium super altari confice
cere, sacerdotalibus vestibus indui,
multa ante & post consecrationis verba,
tum a sacerdote, tū a ministris alijs
dici: hæc enim & alia diuini cultus ins
tituta, diuina mysteria cōtinentia, partim
ab apostolis ipsis, partim ab ipsorū
successoribus sanctissimis patribus, &
ab vniuersali ecclesia catholica tradita,
recepta, & obseruata sunt: quam qui
non audiunt, habendi sunt pro ethnicis,
& infidelibus iubēte domino. Nō
audiunt autem potissimū hæretici, qui
instituta illius contemnūt, & illa nomi
ne humanarum traditionū damnant, &

DE SACRIFICIO

reſciūt: ſuaſq; interim traditiones, ſua
ipſorū authoritate vulgo infano pro
pināt, nihilominus & ipſi homines, ne
quid addā aliud: & ideo habendi ſunt
pro ethnicis & infidelibus.

Reliqua quæ ad ſacrificium miſſæ
pertinent: tamenſi neq; de neceſſitate
ſunt, neq; expreſſe de p̄cepto, ad opus
hoc tamen cum decore peragendum
plurimū conducunt: qualia ſunt, vt ſa
cerdos vultum, comam, veſtitū, & ge
ſtus habeat cōpoſitos, modeſte ince
dat, oculos per homines nō diſpergat:
cum veſtimenta ſacerdotalia ſumit, vt
recte aptet, & decenter ſuccingat: quæ
lecturus, acturusue ſit ad aram diligen
ter ante preuideat, ſignet, & diſponat,
& rurfus nō componat, neq; colligat,
niſi poſt miſſam: non dicat niſi quæ in
libro miſſali continent. Sunt enim ples
riq; qui miſſam varijs additamētis ſar
ciunt: quæ clare ſunt proferenda, clare,
neq; curſim, neq; tarde proferat: me
morias ſpeciales potius ante miſſam, q̄
intra canonē faciat, ne & aſtantibus ſit
faſtidio, & ne intra actionem obrepat

*Homo
na pre
rius
an miſſam faciat*

aliquid, quod mentem illius distrahat: hostiam & calicem paulo supra caput post consecrationē leuet: ante vero & deinde post, nunq̃ vltra caput proferrat: & similiter in extendēdis & complicandis manibus id obseruet. Cum dextra format cruces, sinistram in altari ponat: & cum illud osculatur amababz se fulciat, vt genu non dorsum incuruet: deniq̃ cum se conuertit ad populum, cum manus vel extendit, vel iungit, cum flexiones vel corporis, vel pedum facit, agat omnia moderate, reuerenter, & expedite, cum decore debito: non eorsum quidem, vt hominibus placeat, sed vt illos tanto attentiores, propensiores q̃ ad suū reddat ministerium: multum enim valet actoris & vox, & gestus, & ornatus compositus, ad excitandos affectus: vel ad minuendos incompósitos: facileq̃, vel ex his leuibus signis, sacerdotis animus, & mores, si vel profugi sunt, vel moderati deprehēdunt: & proinde summe cauēdū est, vt nec per nimia negligentiam socordes, aut ventosi iudicemur.

DE SACRIFICIO

nec per nimiam diligentiam, & operosum
ornatum, mulieres imitari videamur,
quæ dum comant, dum ornantur, an-
nus est. Sed ut hæc omnis actio & in-
tentio nostra ad ædificationem proximo-
rum, & laudem dei tenderet. Vnde op-
tarim plurimum, & succinctas & unifo-
mes esse nostras ceremonias, & eas quæ
dem veteres & consuetas, maxime po-
tificales. Habent enim vetera etiam in-
epta peculiarem quandam veneratio-
nem: & novitas plerumque offendere so-
let, etiam si quid cum ratione fiat, tam
in verbis, quam etiam in actibus solito
plus operosis, quæ prophanis & igno-
rantibus magis ad fastum, quam ad dei
cultum fieri videntur. Romana eccle-
sia ut caput est, & princeps ecclesiarum
omnium, ita illam suas peculiaries, & ma-
gis exactas habere decet caerimonias,
quæ nec ubique, nec in omnibus cum alijs
congruunt: & hi qui rationes illarum
conscripterunt, adeo non improbant di-
versas aliarum ecclesiarum consuetu-
dines, ut etiam, citent, exponant, & com-
mendent pleraque: neque ea quæ usu res

cepta sūt, mutari possunt, absq; magno
sacrarium offendiculo: & proinde in
explicanda hic missa nostra, morē no-
strum veterē potissimū sequemur, om-
niaq; sūmatim perstringemus quę no-
bis huc magis pertinere videbuntur:
Nam qui singulorum singula mysteria
cognoscere voluerit, expositorum diui-
norum officiorū, qui varij sunt, & vbi-
q; suppetunt, euoluat.

Cum igitur sacerdos hoc ministeri-
um facturum, animū & corpus, vt su-
pra dictū est disposuerit, & quę agen-
da sunt preuiderit, ac pręparauerit, p̄
missis horis canonicis, alijsq; pro tem-
pore & deuotione sua psalmis & ora-
tionibus conuenientibus, ad lauandas
manus, quę ablutionem internam, &
ad induendas sacras vestes, quę arma
spiritualia designant, procedit: quibus
ideo per ministros induitur, quod an-
geli nobis in hoc spiritali certamine
aduersus vitia, & hostem nostrū anti-
quum suffragantur: & quia ad prote-
gendos hos aduersarios, potissima est
machina memoria passionis dominicę,

DE SACRIFICIO

ideo hæc indumenta ecclesiastica, hæc spiritualis armatura, primum passionis dominicæ, deinde virtutū signa & mysteria nobis exprimit: idq; ex his primū quæ sacerdotibus alijs cum Episcopis cōmunia sunt, considerabimus.

Linteum, quod amictus vocatur, velamen illud designat, quo redēptor noster velatis oculis delusus fuit, & pugnis contusus: idem fasciam quādam fidei denotat, qua sacerdos sensus, & intellectū suum cooperit, & quasi cōstringit, ne plus sapiat quam oportet: quod ad humilitatē aduersus principē vitiorū superbiam pertinet. Alba quæ dicitur, vestem illam albam significat, qua saluator noster derisus fuit apud Herodem: eadem candorem designat, quo sacerdos præditus esse debet, hoc est, esse sine macula, non solum corporis & animæ, sed etiam famæ, vt censet Apostolus. Cingulus denotat funem, quo dominus ad columnā fuit ligatus & flagellis cæsus, quo admonetur sacerdos, vt præcingat lumbos suos aduersus libidinē. Denotat similiter mas

nipulus illum funiculum, quo manus
 redemptoris nostri constrictæ fuerūt,
 quādo captus & circūductus erat: idē
 pœnitencię perseverantiā, quā sacra-
 dos habere debet, cum spe retributio-
 nis significat: iuxta quod scriptum est:
 Qui semināt in lachrimis in exultaciōe
 metent: euntes ibant & flebant mittē-
 tes semina sua: venientes autē venient
 cum exultatione portātes manipulos
 suos: qui in sinistra portatur, ne dex-
 tram in actione impediat, & quod si-
 nistra procedit a corde. Stola crucem
 quā dominus in humeris portauit de-
 signat, ideoq; componitur in modum
 crucis ante pectus: admonet sacerdotē
 vt tollat crucē suam, & sequat̃ Chris-
 tum: vnde posthac veniat in eorū so-
 cietatem, qui sequuntur agnum amicti-
 stolis albis, iuxta visionem Ioannis. Ea
 quā casulā seu planetā vocant, signifi-
 cat vestimentū purpureum, quo Chris-
 stus ad opprobriū indutus erat: signi-
 ficat item eius summitas iugū dei, hoc
 est legē eius: duæ vero portiones, an-
 te & retro dependentes, dilectionem

DE SACRIFICIO

dei & proximi, in quibus duobus tota lex pendet & prophetæ: admonetur sacerdos, ut hoc iugum portet iugiter, & ad portandum alijs exemplū & ducatum præbeat. Hæc communia sunt sacerdotibus, & Episcopis omnibus ad missam celebrandā indumenta.

Et quia Episcopus sublimiorē locū tenet in ecclesia, & maiores illi parantur insidiæ tanq̃ pastori, pluribus etiā munimentis indiget, ideoq; plura sumit ornamenta: veluti ad prælium carnale, hi qui digniores sunt pluribus armis se muniunt, & nō solum caput, sed etiam pedes armant: ita ad hanc spirituales pugnam, antistes sese a capite ad pedes, armis spiritualibus cooperit: induit enim sandalia, quæ incarnationem Christi designant, iuxta illud, In Idumeā extendā calciamentū meū, ut in via, & doctrina illius non deficiat, & dici de illo possit, quam speciosi pedes euangelisantium pacem, euangelisantiū bona. Induit tunicellā & Dalmaticam, quæ familiares vestes Christi denotant, quas quidem peculiariter

subdiaconus & diaconus ferre habent circa sacrificiū, sed quia omnes ordines ministrorū dei cōfert Episcopus, ideo etiam omniū ornatum sumit, qui illum admoneat, omnibus ministerium exhibendum, iuxta documentū domini: Qui vult esse inter vos maior, fiat sicut minor; & qui præcessor est, fiat omniū seruus. Imponit deinde pectori crucē quam pectorale vocant, in memoriam passionis dominicæ, quod apud nos etiam nūc gestant semper Episcopi saluberrime, vt vnicum, & præcipuum aduersus visibiles & inuisibiles hostes nostros munimentū, orante ecclesia: Per signum crucis de inimicis nostris libera nos deus noster: cuius memoriam cum semper christiani gestare debeāt in pectore, semper etiam eius imaginē, quæ memoriam ipsam excitaret ferre deberēt: Episcopi præsertim, qui duces et ante signani sunt populi dei: nūc non in pectore solum, sed ne in domibus quidē, aut vñs ferre possunt christiani hoc redēptionis nostræ vexillū: & proinde non mirum est, quod nos

DE SACRIFICIO

hostes tam corporis, quā animæ aded
atrociter incursant. Sumit præterea
chirothecas, exēplo Iacob, dum mus
nus patri offerret, quibus manus inter
dum induit, interdum exuit: q̄ opera
bona quæ facit, secundum quod expe
dit, interdum clam, interdum vero pas
sam, fieri ab illo debent, iuxta docu
mentum Christi: alibi, vt nesciret dex
tra quod faceret sinistra: alibi, vt lux
bonorum operum luceret coram ho
minibus: illud ad vanam gloriam eui
tandā, hoc vero ad ædificationē pro
ximorū. Sumit item anulū, quo sp̄s
sus ecclesiæ suæ vice Christi designat,
ille enim sicut moriturus, vni aposto
lo matrem suam commendauerat, ita
etiam ascensurus in cœlū vni Episcopo
sponsam suam vniuersalem ecclesiam
commendauit: a qua veluti rami ab ar
bore, reliquæ ecclesiæ catholicæ pro
cedentes, singulæ singulis Episcopis
ceu sponis sunt collocatę: vnde quisq̄
quantū ecclesiæ suæ sit deuinctus cola
ligere potest. Sumit demum mitram
duobus cornibus acuminatā, quę duo

denotant testamēta, vt cornua Moysi figurabāt: admonent Episcopum scientia vtriusq; testamenti præditū esse debere. Duæ vero fimbriæ, quæ ad humeros cū aureis tintinnabulis dependent, monent, vt quæ scit palam doceat, & quæ docet ipse etiam ferat: non vt pharisei, qui onera, quæ alijs imponebant, ipsi ne digito quidē mouebant. Sumit postremo pedum seu baculum pastorem, parte vna incuruum, parte alia ferro acutum: illa ad attrahendū doctrina deuos, hac vero ad coercendū seditiosos & inobediētes: iuxta illud: Reges eos in virga ferrea, & tanq; vas figuli confringes eos.

Habes imaginem & ornatum tam passi redemptoris nostri, quam etiam probi sacerdotis & Episcopi: quæso te, quid hic ecclesia perperam & inepte constituit: sed inquis pauci vel nulli id sunt, quod ornatus iste docet: an ideo non recte exigebatur in documentum & specimen: an ideo inutiles, & vanæ sunt traditiones medicorum de custodienda sanitate, q̃ illas pauci vel nulli

DE SACRIFICIO

seruāt, aut nulli potius seruare possunt
ad vnguem: & si id fieri videmus in cus-
todia sanitatis corporeæ, quæ fere ab
hominibus pluris ducitur: minus est
mirandum si in animæ sanitate custos
dienda, quæ longe difficilior est, om-
nia præstari non possunt: positum est
hoc exemplar, sacerdotibus & Episco-
pis omnibus, quasi signum seu scopus
sagittarijs, quod adhuc nemo mortaliū
præter Christum qui solus est pas-
stor bonus attigit: vt vnusquisq; nites-
retur, pro virili sua eo, quo propius
posset accedere: non quod non sit Epi-
scopus, nisi se ad amissimale præster:
nam & illas dotes, quibus Apostolus
Pontificem depingit, ne Petrum quis-
dem assequutū fuisse, docet Hierony-
mus: vt constet pontificē humana in-
firmitate circumdatū, cōtemplari quis-
dem, & imitari toto conatu debere ex-
emplar seu archetypum sibi proposi-
tum, sed id totum re ipsa præstare, non
humanarum esse virium. Proinde in-
sumendo ornatu & insignijs, quæ dis-
tinguimus, adhibentur singulis orationes
singulæ

lingulæ, quibus deū precamur, vt nobis pro subsidio, ad ea præstanda quæ significant, concedat gratiam suam, & virtutem spiritus sancti: qui non omnibus omnia tribuere solet, sed diuersis diuersa dona partiit, vt clare docet Apostolus: sed iam ad actionē missæ, & mysteria ipsius explicāda progrediamur.

Transitus ad altare sacerdotis, transitum Christi ad montem Caluarię designat: similiter & alię processiones, vt vocant, ecclesiasticæ, peregrinationis eius, & ductionum illarum per ciuitatem Hierusalem imaginē habēt: nosq; exiliij, & peregrinationis nostræ, qui viatores sumus in hoc mundo, nec habemus hic manentē ciuitatem, admodum: præcesserunt huiusmodi ritus processuum, figuræ illæ, quando archa dei David in tabernaculum, & Salomō in templum, cum hymnis & canticis, portauerunt: Altare coopertū stragulis, & mappis mundis, linteolum corporale, calix cum operculo seu patena, montem Caluariæ, crucem & sepulchrum cum lapide, sudaria, sindoa

DE SACRIFICIO

nemq; mundam, qua inuolutus erat
Christus, significant: figurantes etiam
cor nostrum mundum, in quo ardere
debet semper charitas: & proinde ar-
dent cærei in altari: debet recoli mun-
datio nostra per baptismū, vnde adhi-
betur aqua sacra: debet esse iugis me-
moriam passionis dominicæ, & meritō
ac victoriæ sanctorum eius: ideoq; im-
ponunt altari imagines, seu statuę cru-
cis & sanctorum: quę si recte ponunt
pro meritis imperatoribus & militibus
in republica, quanto rectius Christo,
& sanctis eius statui debent in eccle-
sia, non solum ad decus & honorē il-
lorum, sed etiā ad instructionem sim-
pliciū, quibus hæc sunt pro libris.

Sonant etiā campanæ, seu tintinnæ
bula, cum ad propellendos dæmones,
discutiendaq; fulgura, & tempestates:
tum ad conuocandos, cōmonendosq;
ad diuina populos: quæ in locū tubæ
rum veteris legis succeſſerunt: ideoq;
tubis fortiora, & vocaliora sunt, quia
lex noua firmior est, & latius sonās: in
omnem enim terram exiuit sonus apos

MISSAE. 50

stolorum: os vero campanę, os docto-
ris ecclesiastici, & ferrū seu plectrum
in medio pendens, & duas partes feri-
ens, scientiā vtriusq; testamenti signi-
ficat: sacerdos igitur & prælatus iga-
narus, est campana sine plectro, & ca-
nis latrare non valēs.

Thura item, cantus, & organa in
solennioribus missis adhibentur, iux-
ta ritum veteris legis, & documentum
prophetę: vt omnis spiritus laudet do-
minum: quod & munera triū regum,
vnguentūq; Magdalene denotabāt, &
cantus angelorum nato domino, can-
tusq; puerorum cum palmis illi obuiā
venientiū, & præceptum Apostoli ad
Ephesios de dicendis inuicem psalmis
hymnis & canticis spiritualibus, satis
comprobant.

Neq; hic prætermiserim sal, aquam,
careos, ramos, fructus, & alia id ge-
nus, quæ suis tēporibus, bonisq; pro
vsu rationibus circa missam consecrari
& benedici solent, ad cōmodum & sa-
lutem fideliū: de qua sollicita esse debet
ecclesia: & ad arcendas insidias dæmon

DE SACRIFICIO

num, & omnia nocumēta, tam corporis, quā animę propulsanda, vt ipsi fideles verbo dei freti, quo hæc exorcisantur, & benedicuntur, ad nomē domini potius per illa, quam ad superstitiones aliquas, in suis aduersitatibus, & terroribus confugiant, vt per illud salui fiant: iuxta Apostolum: Quicūq; nomē domini inuocauerit, saluus erit: & iuxta ipsum dominū: Quicquid petieritis patrē in nomine meo dabit vobis: quomodo autem verbo & nomini suo non assistat deus? stultissime igitur hæc contēnunt et reijciunt ab hereticis

Sacerdos vero ad altare veniēs cōfessionem publicā ideo pramittit, quia iustus, vt inquit sapiens, primo accusator est sui, & oratio humiliātis se nubes penetrat: quā non recte multi multis farcire solent, nihil ad confessionē pertinentibus, vel minime necessarijs: vt sunt longæ letaniæ, & pluralitas versiculorum, ac alia quę & fastidiū pariunt auditoribus, & sacerdotis arguunt inēptiam.

Accedens dehinc ad altare, osculat

MISSAE: 51

illud, designans, quod Christus veniens copulauit sibi ecclesiam, vel quia osculū est symbolum pacis, & iussit dominus in ingressu cuiuslibet domus pacem dicere: ideo ab osculo ingressum ad altare auspicatur.

Osculato altari signat se cruce a fronte ad pectus, dicens. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: quod in omnibus initijs operum, semper est faciendum a christianis omnibus. Et dicit introitū, qui desiderij patrum aduentum Christi expectantiū designat: olim Psalmus integer dicebatur, sed postea vitandæ prolixitatis causa (adeo hæc veteribus inconueniens videbatur in sacris) versiculus vnus, qui fere semper loco sui psalmi dicitur, suffectus est: Et quia tempore aduentus Christi, apparuit dei erga nos benignitas, & misericordia: fuitque tempus illud miserendi: mox post introitum dicitur kyrieleyson, quod significat, domine miserere: & dicitur nonies, quia nouem modis peccare solemus: nempe, originali, veniali, & mortali peccato: item cogitatio

G in

DE SACRIFICIO

one, loquutiōe, & perpetratiōe: demū
impēnitētia, insipiētia, & malignātia: di
cit posthac: Gloria in excelsis deo,
hymnus videlicet angelicus, in cōme
morationē gaudiū, de natiuitate Chris
sti, qui tamen non dicitur in missis, ad
uentus, ieiunū, defunctorum, & alijs
quæ speciem gaudiū nō habent.

Sequitur deinde oratio, quæ prima
est ex potissimis missæ partibus: ideo
oratio dicta, quia præter illam & cano
nem reliqua siue ad deum diriguntur,
siue non, pro cærimonia & solennitate
magis, quā pro oratione dici videntur:
vocatur & collecta, quia vota & præ
ces populi quasi in vnū collectæ, diris
guntur ad deum per sacerdotem, non
ipsius solum, sed omniū nomine: quod
in primis faciendum Apostolus præ
cepit, vt videlicet primū omniū oratis
ones fierent ad deum. Tres sunt autē
potissime partes missæ: nempe oratio
cum complenda, euangelium, & ca
non: in quibus dicendis iuxta morem
veterem prouinciæ nostræ, & nō alias,
Pontifex mitrā deponit: non reuerens

MISSAE. 52

tiæ, sed mysterij causa. Nempe ad orationē, quia salutans populū per pacem, exemplo Christi, cuius vices gerit, & ad orandum secum inuitans, se deinde omnibus equalē facit: æqualiterq; tā suo, quam omnium astantium nomine orat: iuxta præceptū Apostoli, vt pontifex tam pro semetipso, quā pro populo offerret, & vt viri detecto capite orarent. Ad euangeliū vero propter ea, quod illa omnia, quæ in veteri lege sub velamento erant, reuelata sunt per euangeliū. Ad canonē demū, quia tū Episcopus æqualiter, vt alij sacerdotes, id re ipsa perficit loco Christi, qđ in lege Moyſi, varijs & multiplicibus figuris, quæ cessarunt, designabatur: nam mitra pontificis figuram quandā habet Moyſi bicornis. Nonnullis, qui rationes diuinorum officiorū conscripserunt, videtur decentius, mitram ipsam semper esse deponendam, quotiēs sermo ad deum dirigitur: reuerentiæ causa: & nobis idem videretur, si hoc esset mitra ista, quod sunt mitræ alię, & nō, vt diximus, figura, ac insigne qđ

G iij

DE SACRIFICIO

dam monumentū, inter omnia ecclesiastica ornamenta præcipuū, cuius mysteria superius declarauimus. Sed neq; in hoc isti sibi satis constare vident, si gnātes illā etiā in salutando populo, & in sermone ad illum dirigendo, plerūq; esse deponendā: & illi qui hoc obseruant, nihilominus in dandis benedictionibus post agnus dei, in quibus non raro sermo dirigitur ad deum in orationis modum, mitram ipsam capiti imponunt: & sic in alijs multis istę cærimonię, cum quadā indecentia cōfundi videntur: vt interim omittam quantum negocium & molestiam exhibere soleat, non solum actoribus, sed etiā spectatoribus huius actionis diuinę, crebra ipsius mitrę depositio & impositio, gemmatę præsertim, quę vt apte consistat, non statim neq; facile locari potest: non detrahimus quicq; in hoc mori aliarum ecclesiarum, sed nostrū veterem etiam non ineptum, neq; indecentem, ostendere volumus.

Porro id quoq; admonendū duximus, quod post orationem sedet pon-

tifex, iuxta morem prouinciæ nostræ
 circa aram, non fastus, aut quietis cau-
 sa, sed ad multa actionū Christi, cuius
 typum gerit, & sui officij mysteria ex-
 plicanda: sessio enim per epistolā, per
 graduale, & per alleluia, seu tractus,
 vel sequentias, significat illam sessionē
 Christi trium dierum, cum in templo
 puer disputabat: significat item do-
 ctrinā eius in mōte sedentis: significat
 præterea soporē illius in nauicula. Et
 subleuatio pontificis per ministros ti-
 morem apostolorum, quando Chri-
 stum excitabant, designat: denique si-
 gnicat sessionem Christi ad dexterā
 patris: & proinde pontifex ad dexte-
 ram suam sedet, vt memor sit etiā digni-
 tatis & officij sui docendi exēplo Chri-
 sti: memor sit se in cathedra Moyse ses-
 dere, cum ad legem dei docendam, tū
 ad speculandū & contemplandū vultū
 gregis sui, & quod grex ipse vicissim
 audiat & cognoscat vocē pastoris sui,
 in eoq; quasi in ciuitate supra montem
 posita, contempletur opera & myste-
 ria diuina, & ab illo quasi a lucerna in

DE SACRIFICIO

candelabro lucente, discat viam mandatorum dei. Proindeq; in loco omnium eminentiori sedet: non vt pleriq;, putantes eam sessionem ad nihil aliud, nisi ad quietem pertinere, cum rem diuinam in conspectu principū faciunt, considerare solent in angulis aliquibus semotioribus, ob reuerētiam vt putāt principum, cum magna rei diuinę irareuerentia: quasi (vbi inter diuina officia, humana spectari deberent) non indecentius sit stare verso ad principem tergo, & illo sæpe incuruato, quam in conspectu illius sedere: & tamen sacra hæc, vt dici solet, aliter non constant.

Ea vero quæ ante & post orationē fiunt, hæc in summa designant. Quina sacerdotis ad populum conuersio, quoniam ostensionem Christi post resurrectionē eius significat. Osculum vero, quod semper ante figit in altari, denotat sacerdotem esse mediatorem reconciliationis, loco Christi, & illud præceptum apostoli: Salutate omnes fratres in osculo sancto. Diciturq; oratio seu collecta, in dextra altaris, Iudeam

vbi primum notus erat deus, ac bonas
 æterna, & spiritualia, quæ primo petēs
 da sunt designante. Epistola significat
 prophetas & p̄cursores Christi. Gras
 duale pœnitentiā, vel etiam timorem,
 & fugam Mariæ & Ioseph ab Hero
 dis puericidio. Alleluia quando dicit,
 gaudium post pœnitentiā, & tractus
 quia septuagesima dicit, miseriam &
 laborem presentis vitæ denotant.

Sequitur euāgeliū altera pars missæ
 potissima, ideoq; adhibentur, & hic pe
 culiæres quædam cærimonix. Cantas
 turus enim minister euangelium, acci
 pit a sacrificante benedictionem: quia
 nemo illud prædicare debet, nisi miti
 tatur, iuxta apostolum: Nunc & fabri,
 & cerdones, & mulierculæ hanc pro
 uinciam sibi suapte authoritate sumūt.
 Accenduntur cærei, ad designandum
 id quod Psaltes dixit: Lucerna pedis
 bus meis verbum tuum, & lumen ses
 mitis meis. Adhibetur incendiū thus
 ris, ad ostendendum ardorem cordis
 erga euangelium, & opera quæ Chris
 tus fecit, priusq; docuit, vt fidei bona

DE SACRIFICIO

Opera sint semp coniuncta. Trāsfertur
liber de cornu dextro altaris. in cornu
sinistrū, quod fides euangelij translata
sit, a iudeis ad gētiles. Thurificat simul
& liber, & hostia, & calix ante præpa-
ratus, iuxta morem prouinciæ nostræ
quod verbo dei probatur & conficit
hoc sacrificium, quodq; sine verbis dei
quæ spiritus & vita sunt, caro non pro-
dest quicq;. Salutatur populus vt at-
tentius audiat.: assurgunt omnes quasi
parati etiam mori pro euāgelio: & ve-
teres boni milites, manu capulo gladij
admota illud audiebant, propensione
animi ad tuendum illud denotantes :
nūc in hoc tantū auditur euangeliū, vt
excerpat quod vitijs & hæresibus ob-
tendi possit, & gladius non ad defen-
dendā, sed ad spoliandā & persequen-
dā ecclesiam per euangeliū plantatā te-
netur a militibus. Formāt omnes cru-
cem in frōte, ore, & pectore, ad deno-
tandam fidem trinitatis & crucis, quā
euangelium docet. Osculatur liber in
signū pacis & charitatis, quæ tradunt
per euangelium, & vt verba illius tes-

nacius cor apprehendat: testemurq;
nos fidem per euangelium acceptam af-
fectu & dilectione complecti; Hæc &
alia cum recte quis expendit, cognos-
cet, quanto honore prosequatur, &
quanto studio commendet ecclesia ca-
tholica fidelibus euangelium; non ut vo-
ciferant nostri noui pphetæ, nunc de-
sum illud renasci, quasi tot seculis ex-
tinctum: egregie ipsi id præstātes, qd
docet euangelium. Additur vero post
hac & symbolum Nicænum, quando
congruum est, quod fidem post præ-
dicationem designat.

Post euangelium & symbolum rursus
salutatur populus, monetur ut oret
quo acceptabile deo fiat munus, quod
post acceptam fidem euangelij quisq;
offerre debet, non solum corde per
pœnitentiam, & ore per confessio-
nem: sed etiam opere per satisfactio-
nem, in cuius signum offert de sua
substantia populus in altari, quan-
do & sacerdos offert panem & vinum
præparatum; Christus enim cum mo-
dum offerendi docuit, videlicet, cum

DE SACRIFICIO

offers munus tuū ad altare, vade & rea
concilia te fratri tuo; nimirum & id, vt
offeratur a populo se velle demonstra
uit; Sacerdotes vero, quia interim varij
varia, dum panem & vinum offerunt,
verba & actus faciunt; si quidē aliter re
ligiosi, aliter sæculares, vt vocāt, sacers
dotes, hunc actum offerendi panis &
vini peragunt; alij plus, alij minus di
cunt; sed & tam inter religiosos, quam
etiam alios sacerdotes, magna est diuer
sitas; multis multa pro genio suo, ne
scio quam recte formantibus; vnde tot
additamēta sine vlla authoritate, & tot
diuersitates, ac deprauationes librorū
conspiciuntur; nos morem nostrum
duntaxat veterem sequentes, hoc bre
uiter hic docebimus, qd' ex antiquiss
mis missalibus nostris libris deprōpsi
mus; neq; enim multum interesse pu
tamus, si hic plus minusue dicatur, vbi
simplicis panis et vini fit oblatio, in eius
memoriā quod figura rem præcessit;
immo summe cauendū est, ne prolixis
tate actus, & verborum, aliquid idolo
latræ cōmittatur, neue calix in offeren

do altius capite leuatus, adoretur a simplicibus: hic enim figura tantū corporis & sanguinis per manus sacerdotis, in canone vero ipsum corpus & sanguis domini sub eadē figura offertur: & proinde non vocatur a doctoribus actus iste canon minor, vt vulgo dicit, nam hic non est regulare sacrificium, sed oblatio, seu offertoriū simplex, veluti præludiū quoddam, tantū a canone differens, quantum a re figura differt: hic enim offertur tantū materia præparata, illic sanctificatur, transmutatur & offertur: vnde sunt qui censent oblationem ipsam, nequaquā cruce signandā & benedicendam, nisi in canone: quod ea septies tantum regulariter benedici debeat, in signum septem sacramentorum, quæ ex latere aperto Christi emanarūt. cuius oblationis tunc factę memoria & representatio fit in canone, inibiq; omnes istę benedictiones cōprehendūtur. Benedicatur enim & signatur oblatio ipsa: Primo ter dicēdo: hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia. Secundo quinquies post verba, q̄

DE SACRIFICIO

oblationē tu deus. Tertio bis ibi, grā-
 tias agēs benedixit. Quarto quinquis
 es in verbis: hostiam puram. Quinto
 bis in particula, sacrosanctum filiū tui
 corpus & sanguinē. Sexto ter dicēdo,
 sanctificas, viuificas, benedicis & p̄stas
 nobis. Septimo quīnges cū hostia, p̄se-
 quēdo verba: per ipsum. &c. Et prae-
 ter eas benedictiones, nullas alias sup
 ipsam oblationē fieri debere affirmāt:
 quē sententia nobis equidem admodū
 probat: quod recte quadret, ad differe-
 rentiam offertoriū, & canonis, veluti fi-
 guræ & rei, ex qua puenit b̄ndictio &
 sanctificatio nostra: nā & ex p̄cipio ca-
 nonis satis liquet tūc primū b̄ndictio-
 nē ipsius sacrificij incipere: neq; recte
 cōgrueret ordiri canonē a petitiōe b̄n-
 dictionis, si iam ante cæptū esset b̄ndi-
 ci: atq; ideo doctiorū est sententia, vbi
 sacerdos ante canonē deficeret, per al-
 terum ab initio missam repeti debere:
 in defectione vero intra canonem, ne-
 quaq; sed vbi cessatū esset, illinc alterū
 ordiri, & perficere missam oportere:
 non alia causa quam quod a canone in-
 cipiāt.

incipiat benedictio & sanctificatio ipsius
hostiæ, quæ si iteraretur, & numerū suū
excederet, & illa quæ præcesserāt nul-
lius virtutis fuisse viderentur.

In antiquissimis igitur libris nostris
missalibus, hanc breuē ipsius offertoriij
formulam reperimus. Sacerdos tenēs
ante pectus calicem iam ante præpara-
tum, nempe vino cū aqua modica in-
fuso, & patena cum hostia imposita, di-
cit: Suscipe sancta trinitas hanc oblati-
onem, quam tibi offero, in memoriam
passionis domini nostri Iesu Christi, &
præsta, vt in conspectu tuo tibi placēs
ascendat, & meam, ac omniū fidelium
salutem operetur æternam: per eundē
Christum dominum nostrum: Quam
orationem ideo hic integram posui-
mus, quod vulgaris non sit, & nobis
quidem plus arrideat quā illę prolixę,
in quibus nō satis dici videt, hoc in me-
moriā fieri passionis, resurrectionis,
& ascensionis domini, & beatę virgi-
nis matris, & tot speciatim sanctorum,
deinde generatim omnium, nisi etiam
addatur, & eorū sanctorum, quorum

H

DE SACRIFICIO

hodie festiuitas celebratur: quod quā
in festiuitatibus Christi, Trinitatis, &
Penthecostes, aut in missis defunctorū
& ferialibus quadret, quisq; conside-
rare potest: dicitur tamē a plerisq; pro-
miscue: Ac proinde censeremus hanc
orationē sufficere, quam diximus, &
vetustate venerabilem, & id totum cō-
tinentē, quod hic opus videtur: qua
dicta sacerdos calicem, facto cum eo
signo crucis, in altari statuit, & patena
deposita hostiam inter se, & calicē, si-
militer cum signo crucis locat, in me-
moriam eius, quod oblatio Christi fa-
cta fuit in cruce, cuius exemplar & res
præsentatio est missæ sacrificiū. Quo
facto & patena sub corporale posita,
vel subdiacono, vbi res solenniter agit,
tradita, ad fugam apostolorū designā-
dam, addere potest & illā orationem:
In spiritu humilitatis, quādo iam vbiq;
recepta est: Et demū iterū cōuersus ad
populū, monet vt se orationibus iuuēt,
quo digne offerre possit: Monet vero
nō eo mō, quo ante orationē & cōplē-
dā monere solet, p̄ illud: Dominus vo-

hiscum & Oremus, sed tantū per verbum Orate, quia illis orationibus quasi conceptis verbis, sacerdos omnium tacetium & audientium orat nomine: in hac vero, quæ a quibusdam secretela dicitur, unusquisque pro arbitrio & deuotione sua, orare permittitur, Ideoque non adhibentur ad eam orationem hæc caerimonie, quæ ad illas adhiberi solent: Sacerdos autem orat sub silentio, dominum ante passionem latentem designans. Et concludit voce clara, quod idem spōte, manifestauit seipsum, & manibus iudeorum sese obtulit: vel ideo dicit finem orationis clare, vertitque in principium præfationis, quia Christus est finis legis veteris, & principium nouæ, utranque simul coniungens. Salutatur dehinc populus, ut attentius audiat: monetur ut habeat sursum corda: & ille se habere ad dominum respondet, iuxta præceptum illius. Quæ sursum sunt querite, non quæ super terram. Iubetur ut gratias agat deo, quod se pro nobis obtulerit, & populus dignum & iustum esse fatetur, Vnde hymnus iste rite sacrificia

DE SACRIFICIO

etiam iusticie vocatur, de quo supra diximus: & significat non solum celestes catas angelorum, sed etiam illas laudes & honores, quibus ipse dominus Hierosolimam veniens acceptus fuit: Et proinde dicitur in fine: Benedictus qui venit in nomine domini: Osanna in excelsis: Quæ omnia quasi exordium sunt, et prælocutio canonis sequentis, ad movendum affectum & benivolentiam captandam: & ideo hymnus ipse concinnetur & pronunciari debet.

Sequitur nunc itaque canon ipse tertia pars missæ præcipua, & proinde adhibentur hic quoque caerimoniarum peculiariter, iuxta ritum nostrum veterem: Pontifici enim mitra ut supra dictum est deponitur, & chirotece detrahuntur, manusque iterum lauantur, veluti fieri solent ab his qui res preciosiores sint tractaturi: Quod etiam ante præfationem, velut ante exordium canonis fieri potest. Datur osculum cruci & altari in signum maioris propensionis, ad hoc quod intra canonem agi debet, in memoriam crucis & oblationis domini. Pulsatur

deniq; campana, ad homines vt intensius orent & contemplant excitandos. Adeo vero ceteris missę partibus pstat canon ipse, vt etiam a plerisq; solus dñs taxat missa dici mereat, reliqua omnia tantū ad solennitatem ipsius pertinere censeantur. qui & propterea canō dicit, quod hic omnia partim a Christo & apostolis, partim etiā a sanctissimis patribus ita composita & regulata sint, vt nihil addi minuiue, aut mutari citra piaculum posse videatur: obserueturq; vniformiter a tota ecclesia catholica, pter paucula quedam ante & post communionem, de quibus infra dicemus. Quodq; hic demū regulariter peragit id totum, quod Christus in cœna nouissima, & deinde spiritus sanctus, ceterissima ecclesię regula instituerūt. Dicitur etiā actio & sacrificium, & secreta, propterea quod tunc vere agit missa, & vere sacrificatur a nobis hoc sacrificium, quodq; secrete dici debeat, partim exemplo Christi, qui a cœna vsq; ad mortem secrete orauit, partim etiam, quod tum mysteriū hoc peragit.

DE SACRIFICIO

quo nihil occultius, nihilq; humano ingenio imperuestigabilius esse possit: vnde Augu. Hæc sunt inquit, quæ fidem de necessitate exigunt, rationem non admittunt, expetunt simplicem creditorem, arguunt improbum discussorem: non mirum est igitur quod vir de diuinis rebus pro sua virili & diuinitate meritissimus Guilhelmus Duranti, canonem ipsum expositurus fateatur, quicquid hic exponere conatus sit, vix vilius esse momenti: linguamq; hic describere, ingenium superari: intellectum obrui: Dictum est enim: Scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Proindeq; nos idem nobiscum reuoluentes, aliorumq; expositiones, vel potius opinionones considerantes, non solum in pleuriscq; parum aptas & idoneas, sed etiam alias ab alijs diuersas, & inconstantes, quod mox possemus vel digito, quod aiunt, ostendere, nisi metueremus dari aliquod offendiculum infirmis: satis esse duximus nos ab excutiendo & explicando penitius ipso canone retrahere, quam cum periculo, & sine frua

etu, humanis præsertim opinionibus,
 de tãtis mysterijs ratiocinari: Neq; em̃
 ab re mysteria dicuntur, nempe ara
 cana diuina, quæ non omnibus nosse
 est datum, ne nimia noticia vilescerent:
 quemadmodum preciosissima quæq;,
 vbi semper oculis exhibentur hominũ
 num, vilescere solent: Tametsi quod ad
 verba ipsius canonis attinet, ea quidẽ
 ita clara sunt, vt vel mediocriter docti,
 satis per se, quid sonent, & quid sibi
 velint iudicare possint: Idiotas vero
 hic non sumpsimus docēdos: neq; eos
 rum quenquam adeo ignarum esse
 arbitramur, inter huius vineę nostræ
 operarios: Signa tantũ & actus non
 nulli expositione indigent, ad cogniti-
 onem & intentionẽ debitam habendã:
 Indigent etiam admonitione nõnulla,
 quæ in abusum venisse, & indecenter
 agi vidētur, de quibus hic quę occur-
 rent, & quæ ex vsu & necessaria fore
 censuerimus paucis perstringemus:
 tum quia multi alij expositores nusq;
 non habentur, tum etiam quod de his,
 in quibus actio hæc & substantia cano-

DE SACRIFICIO

nis tota cōsistit, superius iā differuimus

Igitur varias illas & profundas allegorias ac mysteria, quæ ex verbis, signis, & gestibus eliciunt ab alijs, missa facientes, sed tantū modo simplicem eorum sensum, & intellectum sequētes, quæ ad sacrificium hoc, id est, ad representationē passionis domini nobis pertinere videntur, primū admonendos duximus sacerdotes omnes, vt sacrificātes, diligentius attentiusq; verba canonis, quā vlla alia proferāt: nam & ideo secrete dici iubētur, vt animus voce non distrahatur, meliusq; sibi cōstet sub silentio: cōsiderent demū quā apte verba signis, & signa verbis congruant, & quam omnia memoriā passionis dominicæ, quasi ob oculos ponant: Verborū vt diximus, simpliciter illa intelligēdo, sensus est satis apertus, quæ partim ad sacrificiū, partim ad nos & eos qui participes oblationis sunt, et quorum debitores sumus, pertinet: gestus vero & signa, vt verba decentius significantiusq; proferātur, nimis cōducunt: Siquidem protensio manuum

& oculorum in cœlum, gestū Christi in orando exprimit; Sic enim orasse legitur patrem, quando horam suam venisse dixit; & quando Lazarum excitavit; sic etiam quādo confecturus eucharistiam gratias egit. Quod tamen non est expressum ab euāgelistis, cum tamen mos iste fuit illius alibi satis expressus, & ita viri apostolici nobis per manus tradiderunt, nihil dubitandum est, illum tunc quoq; gestus ipsos explicuisse: non omnia enim acta Christi, vt supra docuimus, continent in euāgelio; Huiusmodi autē manuū subleuatio moderate & composite fieri debet, non vt pleriq; cum vehementia, quasi euolaturi faciūt, extendentes etiam interdum illas vbi opus nō est, vt supra calicem, quasi illas calefacturi.

Sunt & alij gestus manuales congrui, vt pote, quando extendunt manus ante pectus, quando cōplicantur in modum crucis, & quando palmæ coniungunt, qui extensionē Christi in cruce, & vincula manuū eius varia representant: gestus deinde reliquorū

DE SACRIFICIO

membrorum & totius corporis, tametsi verbis & actioni accomodantur, denotant tamen & gestus illos Christi, celsi, truci, & cruci affixi, cum non haberet, ubi caput suum reclinasset.

Signa vero crucis, quæ manu formant, quoties benedicimus, & secundum verba, modo hostiam, modo calicem & nos ipsos signamus, denotant sanctificationem nostram per crucem, quæ interdum ter fiunt in nomine trinitatis: interdum quinque in memoriam quinque vulnerum: Oscula vero quæ altari, facto signo crucis, figimus, reconciliationem nostram cum deo per crucem significant.

Memoria viuorum citra ullam controuersiam recte fieri circa hoc sacrificium debet, obsecrate apostolo, ut primum omnium fierent orationes, postulationes, & gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt constituti: & si hoc debemus omnibus hominibus, debemus etiam speciatim iuxta ordinem charitatis, primum nobis,

deinde parentibus, tertio benefactoribus, & quibus aliquomodo obstrictum: postremo & inimicis, ac schismaticis, hæreticis, & infidelibus, ut cōuerterentur, salutem omnibus optantes. De mortuis vero, tametsi hoc non admittūt hæretici, admittit tamē Christus declarans nobis, delicta nostra, tã in futuro quã in præsenti sæculo dimitti, cum dixit, qđ peccatū in spiritū sanctum, neq; hic, neq; in futuro sæculo dimittitur: & ubi datur spes remissionis obtinendæ, datur & facultas petēdi, promerendi, & satisfaciendi: Quod cum mortui pro seipsis iam præstare nequeant, nihil ambigendū est, viuos hic pro illis præstare posse: ne alias rationes & exempla, quæ infinita sunt, cōmemorem, cum satis sit ecclesiam sic statuisse: vnū hic admonemus, quod & superius attigimus, ne sacerdos intra hanc actionem longa nomenclatura suum animum inuoluat: non solum propter astantium molestiam, sed etiã ne illabatur aliquid in mentē, quod illā distrahere posset, ut memoria alicuius

DE SACRIFICIO

inimici, vel personæ, per quam vel peccauit, vel peccare optabat, sed vt ante missam omnia prius secum discutiens & reuoluens, nihil demum magis attēdat, nisi vt rite actum illum sacrificij præagat: memoriam generalē, & eam quidem compendiosam, in specialem ante præmissam, referēs: cōmemoratio etiā sanctorum intra eam actionē recte fit, documento prophetæ, illo videlicet: **Laudate dominū in sanctis eius, & gloriosus deus in sanctis suis: Et qđ Christus dixit, Vos qđ secuti estis me, sedebitis mecū iudicantes duodecim tribus israel: & bonum est habere iudices, precipuos, Quodq; oratio iusti multū valeat apud deū, & sanctos iustos esse nobis cōstare potest, homines nō potest.**

Quod ad actum cōsecrationis attinet, cum iam superius satis, quæ opus sunt, explicauerimus, non arbitramur necessariū hic quicq; aliud addere, tñ modo etiā nonnulla, quæ nobis indecenter fieri videntur, admonere: Sunt enim pleriq; qui se putant non cōsecrare, nisi vno & forti anhelitu, oreq;

MISSAE.

63

admoto & patulo, ac crucem pingente, verba cōsecrationis exprimāt: Nōnulli eucharistiam leuantes, hinc inde vertunt, quasi ni hec facerent, non omnes essent visuri: alij tunc iterum genu incuruant, aut illam osculātur post verba prolata: alij quoties calicem benediciunt toties illum retegunt, quasi virtus benedictionis opertum penetrare non possit: & multa id genus alia portenta adunt, quæ prorsus vt turpia & minime necessaria, sunt ab omnibus vitanda: sed hoc vnum curandū est, vt actus ipse cōsecrationis panis & vini, fiat cū debita intentione cōficiendi hoc mysterium verbis domini, quasi eius psonam agendo, iuxta ipsius, & sanctę ecclesię catholicę institutionem, idq; cū omni modestia & reuerentia.

Peracta vero eleuatione vtriusq; sacramenti, amplius neutrū illorum pferri debet vltra caput: nam vnā eleuationem fieri ecclesia statuit, nō plures: nunc a plerisq; quando signatur calix hostia, & quando illa diuiditur, adeo alte pfertur, etiam cum sono tin-

DE SACRIFICIO

innabuli, vt secūdo & tertio, eleuatio ipsa fieri videatur: in eo vero quod sacerdos signat supra calicē eucharistia tres cruces, & duas extra calicem, designat prioribus, diuinitatem, animam, & corpus Christi, per quē venit patri omnis honor & gloria, nam ipse manifestauit nomē eius gentibus. Per duas vero vltimas cruces animā a corpore separatam, & tactu calicis cum hostia, latus lācea percussum denotat: vnde posthac alta voce subdit: Per omnia sæcula sæculorū: resurrectionē a mortuis Christi significans. Dicitq; tum orationem dominicam, cum iam omnibus per illum consumatis, omnia ab eo confidenter petere possumus: & resumat patenam absconsam, quod Christus post resurrectionē suam, apostolos latentes a tentationibus, & a malo incredulitatis liberauit, & pacem illis dedit: Ineptissime hic ventilant pleriq; manu patenam ipsam, quasi ventulum sibi facientes, & signant cum illa oculos, aures, pectus, etiam & dorsum, veluti circulatores quidam, quasi nō satis

esset illa osculata, crucem vnam ante faciem in signū pacis formare.

Diuiditur deinde eucharistia in tres partes, ad denotandū, quod Christus panem hunc cœlestem apostolis porrigens fregit, & ad designandū triplicem corporis Christi mystici statum. Prima em particula constitutos in cœlo. Secunda constitutos in purgatorio, sed iam de salute sua certos, & ideo cū priori particula coniungit. Tertia vero militātes adhuc in terra, quorū finis est incertus, significat. Et ideo particula ipsa in calicē mittit, q̄a quod mortui nō possunt, hi adhuc meritū passionis dñi quod in effusione sanguinis consistit, sibi acquirere ad salutē possunt: & p̄inde datur hic prius a pontifice more nostro solennis benedictio, subditur dehinc a sacrificante & ministris petitio misericordiæ & pacis: in hac enim militia pacem cum deo, & bellum cum vitijs habere debemus: ac demum ad confirmandum illam, & ad muniendū omnes in eam spiritualem militiam, sumit sacerdos eucharistiam, suo, & om̄i

DE SACRIFICIO

nium fidelium, astantium præsertim nomine, qui eius sumptionis fiunt participes spiritualiter per fidem, in vnitate corporis, & virtute sacramentorū ecclesiæ, vt supra diximus.

Ante sumptionem vero ipsius corporis & sanguinis domini, si tum primum expendi deberet, quis sit qui accipitur, quantus sit qui adesse credit, & qualis sit qui gustatur: neq; tēpus suppeteret: neq; intellectus, maxime tunc, cum totus animus actioni illi intentus esse debeat, sufficeret. Verum ante missam tutius est omnes eiusmodi meditationes, & orationes, quæ cōgruunt absolueret: & hic tantum sacramentum quasi reuerentes sumendo, & dei erga nos beneficentiam reuoluendo, quam paucissimis verbis, & his dudū a sanctis patribus compositis vti: quæ admodum factum esse a priscis illis patribus ex antiquissimis missalibus satis constare potest, in quibus vnica illa oratio tantum præmittitur. Domine Iesu Christe fili dei viui: & in sumendo sacramento: Corpus & sanguis domini nostri,

nostri Iesu Christi, custodiat, & pducatur
me in vitam æternam: & non plus. Post
sumptionē vero sacramēti tantū subdit:
Quod ore sumpsimus: quæ nunc vulgo
post ablutionē dicitur, quasi & illa esset
sacramentū, vt etiā mente capi deberet,
aut remedium sempiternum esse possit,
absurdissime.

Illud etiā: Domine non sum dignus
vt intres sub tectum meū, tamen si ad huius
militatē pertineat, non videtur hic tamē
ad rem dici, cum actus est sumendi, &
cum sacerdos vtumat animū intendere
& optare debet, vt verba cum intentione
cōgruerent, quomocūq; hoc distin-
guant neoterici diuinorum interpretes.
Erant enim non minus humilitatis ver-
ba illa Petri: Non lauabis mihi pedes in
æternum, & tamen dominus quasi illum
corripuens, nisi lauero te inquit, non ha-
bebis partem meū. Et proinde verē-
dum esset, ne cum illum sumpturi, dice-
remus, non sum dignus vt intres sub te-
ctum meū: cōpetat in nos vicissim illud:
nisi manducaueritis carnē meam, & bi-
beritis meum sanguinem, non habebitis
vitam in vobis: tam enim apposite hoc

DE SACRIFICIO

responsum hic, quam illud Petro datum, quadrat. Diceret tamen recte ante missam ad eum modum inter alias orationes & meditationes sacerdotis: Domine non sum quidem dignus, ut intres sub tectum meum, sed quia tu ipse id a nobis fieri praecepisti, quod ego indignus nunc facere propono, & ad quod me famulum tuum vocare dignatus es: tuque solus es, qui me & dignum facere & mundare potes, in tua sola gratia, & non in ullis meis meritis confisus, & ad genua misericordiae tuae pro uolutus, te supplex rogo, ut intrare non dedigneris sub tectum meum immundum: ut mundiciam per te obtinere, & tibi digne incorporari valeam, in corporis, & animae meae remedium, & salutem.

Porro dicere corpus & sanguis simul admodum conuenit in sumenda eucharistia, & non seorsum corpus, & seorsum sanguinem nominare, propter simpliciores, ac etiam haereticos, qui vel non intelligunt, vel non credunt corpus & sanguinem esse indiuisa sub utraque specie. Suademusque, ut etiam sacerdotes laicis eucharistiam porrigentes dicant semper simul: Corpus & sanguis domini nostri Iesu Christi, ut se

utrunq; sumere sciant & credant. Ille em si est, ut dixit, panis viuus, simul sit caro & sanguis necesse est. Et proinde ut in cæteris mos antiquus, ita in ea cõmunis onis actione mihi summopere probat: eaq; omnia cum hic, tum in cæteris missæ partibus succidenda censerem, quæ absq; auctoritate, & pleraq; etiam absq; ratione, sunt in hoc præcipuo fidei nostræ mysterio & sacrificio pagendo inserta.

Ut interim nō cõmemorem alia inepta & indecora multa, quæ post cõmunionem fiunt a multis, quæadmodū alij calicem epotū, adeo in altū orantes proferunt, ut videant superis etiam potum porrigere. Alij illum tunc euestigio inuoluūt & cõplicant, missa nō finita, cum magna hominū molestia & indecentia. Alij sine fine illum sugunt, patenamq; etiā si nullum appareat fragmentum, ac digitos lambunt & lingūt, oculos, aures, & cætera membra linunt, & pleraq; alia præstigia faciunt, cum magna rei diuinæ indignitate, quæ longum esset referre. Proindeq; consulimus omnibus, ut ab eiusmodi portentis & vanitatibus in tanto opere prorsus abstineant.

DE SACRIFICIO

Peracta cōmunionē, transferē liber ad dextram altaris partem, in signū reddituræ postremo fidei Christi, etiā ad Iudeos vnde exiuerat. Antiphona quæ cōmunio vocat̃, designat illud quod gauisi sunt discipuli viso domino. Ea quæ vocatur Complenda, ab eo dicta est, quod missam cōpleat, & cōcludat, cui eedem, quæ orationi seu collectæ adhibent cærimonix, cum easdem rationes & mystēria complectat̃. Iubetur demū abire populus, per, Ite missa est: hoc est, sacrificiū peractum est, & oblatio in cœlum transmissa. Et datur benedictio per sacerdotem. Euangeliū sancti Ioannis nusquā, vt putamus, traditur legi debere post missam. Alioqui si quid huc pertineret, dici rectius ante, Ite missa est, & benedictionem, oporteret. Censerem tamē propter offendiculum nō omittendū, postquam adeo vbiq; est legi receptum, & consuetudo vim quandā coactionis & imperij obtinet, nisi rursus vereretur dari ansam multis præstigijs & superstitionibus, quæ hinc manare solent. Sunt enim qui se putent, neq; missam audiuisse, nisi audierint & hoc euangeliū, neq; tutos

fieri posse, nisi vel audito, vel secum gestato ipso euangelio: & hinc arbitror ceptum fuisse legi, ut cætera eiusmodi irrepere solent. Et proinde lectionē eius post missam, tanquam rem superfluum, immo damnatā olim, c. quidam laicorū: de celeb: missarum, vniuscuiusq; iudicio relinquimus.

Hæc sunt fratres charissimi, quæ de ratione missæ, deq; ipsius cæremonijs, vobis plerisq; poscētibus cōmunicanda duximus, in qbus si quid desiderari vidēbit occupationibus nostris: adscribite. Tamen si quanto hæc pauca labore congegesserimus, nemo melius, quā is, qui alijs os reuoluerit, considerare potest. Multa tamen consulto prætermisimus, quæ & nota sunt, & ab alijs satis diffuse pertractata: ea solum quæ instituto & tempori nostro cōgruant, depromere voluimus: quæ vos cum aduersus æmulos & destructores nostros, tum etiā aduersus nouitates, & abusus, qui offendiculo sunt omnibus, instructiores redderent. Neq; protinus temerariū cuiquā videri debet, si & aperuimus nonnulla quæ sacrificiū hoc dehonestant, & resecanda censuis

DE SACRIFICIO

mus, quæ sine authoritate, & sine etiam
ratione pleraq; inuenta sunt in actionē
tanti mysterij. Maluimus enim sequi au-
thoritātē, & morem veterē, cuius ama-
tores sumus peculiariter, quā aliquorū
supstitionibus & operose missationi, sub-
scribere. Calamum tamen ita attemperare
curauimus, vt & in rebus difficillimis,
sermo noster minime difficilis esset, nihil
hic etiā morātes quāto libet Momos &
Ciceroniastros, dum iuxta Græcorum
prouerbiū, vt apertius diceremus, vul-
gatiū pleraq; ac indoctius ptulerimus:
& in materia interdum acerba, nulli ali-
quid iure molestū esse posset, nisi si quis
nodum in scyrpo quærere, aut dictum
in se torquere velit, quod dictum sit in
commune, idq; non data opera, sed obis-
ter, vt in mentem veniebat, admonendi
tantū, non leges statuendi, aut ledendi
quenquam causa. Quod reliquū est, vos
fratres & cooperarios nostros enixe ro-
gamus, & hortamur, vt cum hoc funes-
to tēpore visitare dignatus est in virga
deus iniquitates nostras, tradere nos vo-
luit in obprobriū hominū, & despectio-
nem plebis, obijcere nos eorū dentibus,

*pulcherrima
prima
secunda
et tertia
quarta
vltima
valens ad conclusionem orationis
sive conclusionis synodalis*

MISSAE.

36

68 76
quorū os maledictione & amaritudine
plenū est, qui viam pacis nō cognoscūt,
neq; est timor dei ante oculos eorum,
qui linguis suis dolose agunt, & venenū
aspidum sub labijs eorū. Agite viriliter,
& confortet cor vestrum, omnes qui spe
ratis in domino. State constant in ea fide
& doctrina, quā accepistis. Luceat lux
vestra corā hominibus, vt videant opera
vestra bona. Immolate deo sacrificiū lau
dis, & reddite vota vestra altissimo, &
liberabit nos ab inimicis nostris, & de
manu omniū qui oderūt nos: protegetq;
nos in tabernaculo sancto suo, a contra
dictione linguarū: vt sic deinceps sine ti
more de manu inimicorū nostrorū libe
rati, seruiamus illi, in sanctitate, & iusti
tia coram ipso omnibus diebus nostris,

Quod nobis præstare dignetur,
qui viuit & regnat in sæcula
sæculorum Amen.

Cracouiæ per Mathiam
Scharffenbergk.

1529.

BIBLIOTH: UNIV:

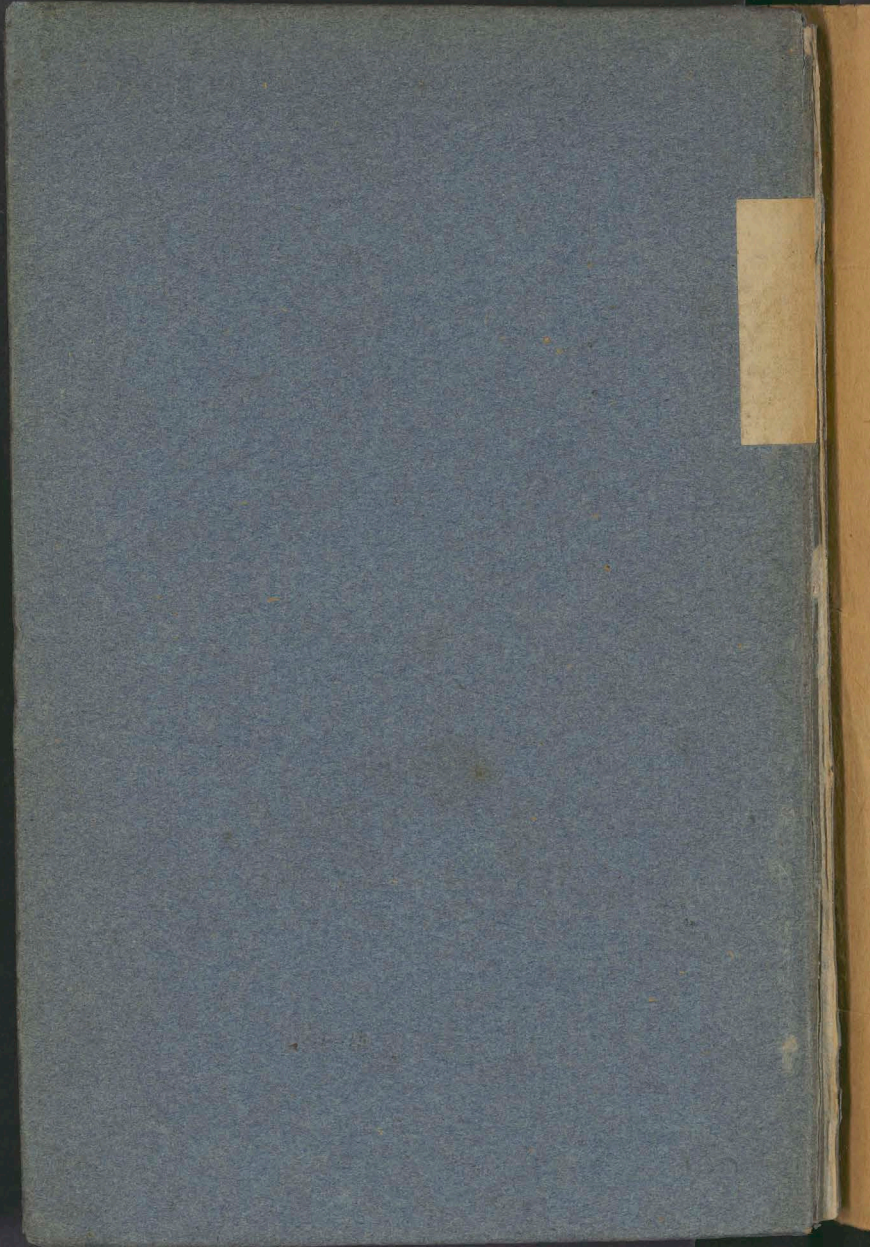

JAGIELLOŃSKI

Biblioteka Jagiellońska

stdr0040915

Andre
rici
De
ratione
et
sacrifici
Missae
—
Crac.
1529.